

Fig. 1. Kirken set fra sydøst. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The church seen from the south east.*

EJLBY KIRKE

SKOVBY HERRED

Sognet omtales tidligst 1369 i forbindelse med en pantsætning: »kerspel in Füne to Elby« (sognet Ejlby på Fyn).[1] Selve kirken nævnes først ved klokkeskatten 1528-29 (jf. s. 5857).[2] Kirkens *værnehelgen* har muligvis været Ursula (jf. †altertavle).[3] *Annekset* Melby (s. 5871) blev lagt til kirken allerede i katolsk tid, hvad der fremgår af et register fra o. 1572 over Ejlby præstegårds jordtilliggende: »1 Anex prestegaardtz Herlighedtt haffuer werridtt tiill prest(egaarden) y thi gamle Bispers Tiidt oc er endt nu«.[4] Sognepræsten Hans Jepsen må således have repræsenteret begge sogne ved gejstlighedens hyldning 1535 af Christian III.[5] Kirken er senest ved reformationen kommet i kronens eje. Såvel kirke- som kongetiende fæstedes 1607 på livstid af Frederik Quitzov til Sandager og Quitzowsholm (†1624),[6] men blev fire år senere lagt under Rugård len.[7] Quitzovs enke Anne Lykke (†1646) havde dog atter kirketienden 1631,[8] mens sønnen Erik Quitzow (†1678) tillige 1660 fik kongetienden på livstid.[9] Kronen gav 1687 stiftsbefalingsmand Helmut Otto von Winterfeldt til Jerstrup (1617-94) skøde på *patronatsretten* til Ejlby og Melby (s. 5871) samt Grindløse (s. 5571) og Klinte (s. 5503) mod afståelse af fordringer på løn og pension.[10] Kirken tilhørte Jerstrup indtil 1804, da hovedgården og dens kirker blev indlemmet i grevskabet Gyldensteen.[11] Herfra overgik kirken til *selveje* 1. jan. 1912.[12]

Gods. Der blev 1687 givet landgilde af to gårde i Ejlby og Svenstrup (Særslev Sogn),[10] hvoraf sidstnævnte anførtes at være skænket 'af adelen'.[13]

Kirken er opført på nogenlunde jævnt terræn og har en central beliggenhed i landsbyen såvel som i det lille sogn, der også omfatter byerne Ejlby Lunde og Kile.

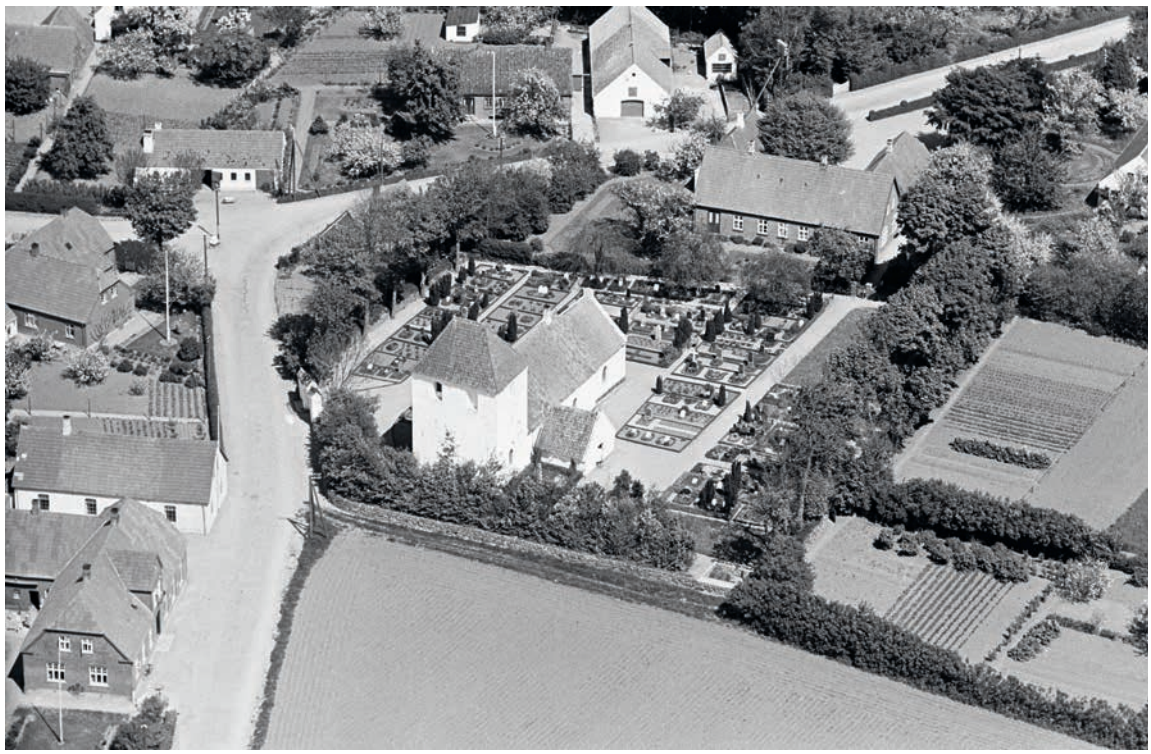

Fig. 2. Luftfoto af kirken set fra sydvest. Foto Sylvest Jensen Luftfoto 1939. I KB. – *Aerial photo of the church seen from the south west.*

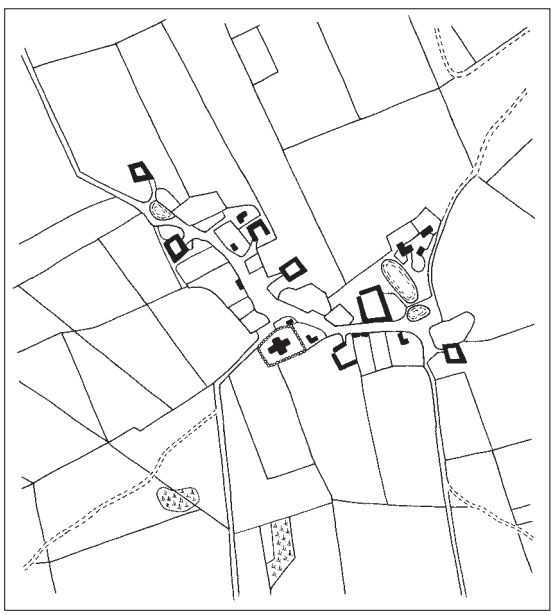

Fig. 3. Matrikelkort. 1:10.000. Kopieret af C. Krebs senest 1811. Tegnet af Freerk Oldenburger 2019. – *Cadastral map.*

Kirkegården på 0,3 ha har en tilnærmelsesvis rektangulær plan. Den blev udvidet mod syd 1874.[14]

Hegnet er et dobbeltsidet kampestensdige, hvis ældste sektion findes midt på nordsiden; mod øst står blot en bøgehæk. 1590 blev kirkegårdsmuren af kamp beskrevet som »ond«, dvs. i dårlig stand.[15] Ved et syn 1631 blev det konstateret, at muren var lav, og at kampestenene tit faldt ud af den, hvilket tillod får og kræ at springe ind på kirkegården.[8] Det fremgår af kirkeregnskabet 1640, at kirkens samlede midler, beskedne 73 mark og 8 skilling, var overdraget kirkeværgen med henblik på nødvendig reparation af kirkegårdsmuren.[16] 1814 var tilstanden også problematisk, og kirkeejerens forvalter lovede at udbedre den.[17] Et †*stakit* mod øst blev opsat 1889 og omtaltes endnu 1926.[18] På dette tidspunkt flyttedes vestdiget, der havde stået tæt på tårnet, ca. 4 m mod vest.[19]

Hovedindgangen (fig. 4) mod nordvest er en senmiddelalderlig portal af munkesten (på et

fundament af kamp) med to fladbuede, falsede åbninger. Den store portåbning har halvstensfals på ydersiden og helstensfals på indersiden. Den mindre åbning har halvstensfals på begge sider, og dens murværk er en halv sten tyndere end hovedpartiets. Sidstnævnte krones af tre brede kamtakker; et udkraget skifte udgør gesimsprofilen. Det hele dækkes af vingetegl med fald til begge sider. Portalen er hvidkalket og lukkes ved nyere, svejfede og sortmalede jernfløje med firkantede, snoede tremmer. En *låge* mod øst består af en stakitfløj hængt i lave, teglmurede og kvaderinddelte piller med cementafdækning. Dens forgænger har førhen givet adgang fra en †skole[20] og formentlig tjent som genvej fra †præstegården, der lå østligt i byen.

Bygninger på og ved kirkegården. En redskabs- og toiletbygning med vandskuret teglmur og sadeltag af vingetegl er 1975 opført uden for kirkegårdens sydvestlige hjørne (v/ Lehn Petersens Tegnestue). Et graverkontor er 1990 tilføjet som forskudt tilbygning i samme form og materialer.[21] †*Bygninger på kirkegården*. En †*kirkelade* med kampestensmur var 1590 i slet forfatning.[15] Ved ombygningen af en †*degnebolig* øst for kirkegården blev der o. 1800 påtruffet murrester af to alens bredde og dybde (ca. 1,2 m), der da blev tolket som fundamentet til en ældre bygning med 'ottekantet aflukke eller tårn'. En situationsskitse af L. S. Vedel Simonsen viser ottekanten på vestsiden af to vinkelret afsatte mure, og der har da måske været tale om et †*klokkehus*(?) samt ældre kirkegårdsmur.[22] Et †*materialhus* blev opført 1820 (jf. s. 5832) og samme år omtales et †*skur*, da det havde behov for maling.[23] En †bygning med fyrrum opførtes 1966 syd for diget; mur og tag af jernbeton.[24]

Beplantning. De nuværende træer langs nord- og syddigets inderside er muligvis plantet i forbindelse med kirkegårdsudvidelsen 1874.[25] Ved sin visitats 1590 noterede biskop Jacob Madsen, at der stod fem træer på kirkegården.[15] O. 1810 blev kirkegården anført at være 'ujævn som følge af grave',[23] et vidnesbyrd om de græstuer, der tidligere prægede kirkegårdene.[26] En planering blev foretaget 1813, og efterfølgende plantedes træer.[27]

Fig. 4. Middelalderlig kirkegårdsportal, set mod sydøst (s. 5822). Foto Chr. Axel Jensen 1911. – *Medieval churchyard portal, looking south east*.

Fig. 5. Kirken set fra nord. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The church seen from the north.*

Fig. 6. Skibets sydøsthjørne (s. 5824). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *South east corner of the nave.*

BYGNING

Kirken er en romansk bygning med †apsis, kor og skib. I senmiddelalderen opførtes et våbenhus ud for syddøren og et tårn i vest. Kirkens orientering har en ret kraftig afvigelse mod nord.

Den romanske kirke, der tydeligvis er opført i to faser, består af skib og smallere kor med †apsis. Der ses et tydeligt byggestop efter opførelsen af koret og skibets østligste del (fig. 6).

Grundplan. Koret er lidt bredere, end det er langt, ca. 7,2×6,8 m, og skibet er relativt kort i forhold til bredden, ca. 14,5×8,2 m. Kirkens lighed med nabokirken Melby (s. 5875) er slående, både hvad angår planløsning og detaljer, bl.a. materialefordeling og byggestop.

Materiale og teknik. †Apsis, koret og den østligste del af skibet (fig. 1, 5-6, 8 og 21) er opført af

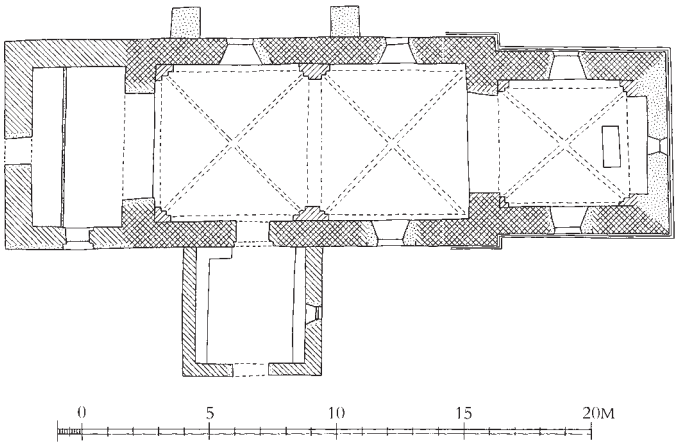

Fig. 7. Plan. 1:300. Målt af Lehn Petersens Tegnestue u.å., suppleret af Kirstin Eliasen og tegnet af Freerk Oldenburger 2020. Signaturforklaring s. 11. – *Plan. Key on p. 11.*

granitkvadre over en dobbeltsokkel (s. 5630, fig. 5 samt fig. 6 og 8); et øvre led med vulst og hulkel over en rille og et nedre led med skråkant. Adskillige krumme sokkelkvadre fra apsis en genanvendt som sokkel under den rette korgavl (jf. fig. 8), og flere apsiskvadre indgår i det øvre murværk. På korets østhjørner samt skibets nordøsthjørne er der på øvre sokkelled hjørneknopper med hoveder. Det fjerde hoved, der formodentlig oprindeligt har siddet på skibets sydøsthjørne, er nu placeret på korets østgavl (fig. 9-12 og 62). Skibets resterende del er opført af rå kamp over et par skifter kvadre.[28] Sydmuren afsluttes nu af en dobbelt falsgesims, mens nordmuren har en retkantet gesims af træ. Kirkens lighed med nabokirken Melby (s. 5875) er slående, både hvad angår planløsning og detaljer, bl.a. materialefordeling og byggestop.

Fig. 8. Udsnit af korets østgavl med sokkelkvadre fra den nedrevne †apsis (s. 5825) set fra nordøst. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Detail east gable of the chancel with the plinth from the demolished †apse seen from the north east.*

Døre. Det oprindelige dørsted i syd er bevaret, om end døråbningen er fornyet (s. 5836). Dørstedet i nord ses såvel ud- som indvendig ved det vestre vindue i skibet (fig. 5 og 13).

Indre. Såvel korets som skibets indre er opført af rå kamp og havde oprindeligt fladt loft. I tagrummet, bl.a. i lommerne over skibets hvælv, ses rester af puds på overmuren (fig. 23). Det eneste synlige levn af †apsis er den senere ombyggede apsisbue (jf. ndf.)

Taggavle. Korets østgavl er ommuret i små sten (jf. s. 5833). Østsiden af skibets østre gavltrekant af kamp er velbevaret, mens vestsiden er ommuret i små sten. Adgangen fra skibets til korets tagrum er ad en nyere gennembrudt åbning i gavltrekanten. Skibets vestgavl af kampesten er bevaret og ses i tårnets mellemstokværk (fig. 63). Der er spor af lodrette tømmestykker, der må have indgået i et af skibets tagværker (jf. s. 5837).

Middelalderlige tilføjelser og ændringer. Kirken gennemgik i senmiddelalderen flere ændringer, hvis rækkefølge ikke lader sig fastslå med sikkerhed. Såvel kor som skib fik indbygget hvælv, syddøren blev helt ombygget, et våbenhus opførtes ud for skibet syddør, og et tårn i vest. Nedrivningen af apsis lader sig ikke datere sikkert (jf. ndf.).

Fig. 9-12. Hjørneknopper med hoveder på kirkens øvre sokkelled (s. 5825). 9. Korets sydøsthjørne. 10. Korets nordøsthjørne. 11. Skibets nordøsthjørne. 12. Skibets sydøsthjørne? Nu midt i korgavlen. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Corner knobs on the upper footing element of the church. 9. The south east corner of the chancel. 10. The north east corner of the chancel. 11. The north east corner of the nave. 12. Former on the south east corner of the nave? Now in the middle of the chancel gable.*

Fig. 13. Skibets vestre vindue i nord samt spor af †norddøren (s. 5826). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The western window of the nave in the north and traces of the north †door.*

Korets hvælv. I forbindelse med planlægningen af hvælvet må apsisbuen og hele triumfmuren samtidig være ombygget, idet der er etableret forlæg til hvælvets øst- og vestkappe. Ligeledes blev der etableret hvælvforlæg på triumfmurens vestside til hvælv i skibet. Korbuen blev ombygget til en bred, spidsbuet åbning med halvstensstik på østsiden og halvandenstensstik på vestsiden. Hvælvet (jf. fig. 31-32 og 54), der bæres af dobbeltfalsede hvælvpiller i alle fire hjørner, er et krydshvælv med retkantede halvstensribber. Der er spidsbuede skjoldbuer i nord og syd, mens hvælvet i øst hviler i den ombyggede østgavl (jf. ovf.), og i vest er der hvælvforlæg over korbuen (jf. ovf.).

Skibets hvælv (jf. fig. 32 og 54) er to hvælvfag, der bæres af dobbeltfalsede hvælvpiller på nær i øst, hvor de bæres af indbyggede konsoller i hjørnerne i den ombyggede triumfmur (jf. ovf. og fig. 15-16). Hvælvene er krydshvælv med retkantede halvstensribber. Der er spidsbuede skjoldbuer i nord, vest og syd samt en spidsbuet, to sten bred gjordbue mellem de to hvælvfag.

Et *våbenhus* opførtes ud for syddøren. Den lave bygning er opført af munkesten, og begge flankemure afsluttes foroven med en dobbelt falsgesims. I sydgavlen er en fladbuet dør, der bærer præg af senere ændringer (jf. s. 5836). I østre flankemur er et lille, sekundært vindue (jf. s. 5836).

Langs begge flankemure samt langs skibets sydmur i vest er murede bænke (jf. fig. 17 og s. 5833),[25] og rummet har et fladt brædde loft med synlige bjælker.

Den i øvrigt glatte gavltrekant prydes i toppen af en lille cirkelblænding, og herunder er en lille, kvadratisk glug. Gavlen har kamme, der nu kun prydes af fod- og toptinder. Kammens kontur er

Fig. 14. Skibets syddør, indre (s. 5836). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *South door of the nave, inside.*

ombygget med små, gule sten, der ligger som et rulskifte. Våbenhuset må i en periode have været ude af brug, da det 1665 stod 'øde og uden tag på den ene side', mens det 1718 synes at være taget i brug igen (jf. s. 5831).

Et lavt *tårn* i vest (fig. 18., jf. fig. 1 og 5), der er jævnbredt med skibet, men meget kort øst-vest (8,2×4,7 m), rejser sig i tre stokværk og afsluttes nu foroven med et afvalmet tag med rygning i nord-syd (jf. s. 5831). Ifølge biskop Jacob Madsen 1590 var tårnet da »muret op saa høyt som Kirken oc siden Træverk med 4 Gaffle vmuret paa…«.[15] Tårnet er opført af munkesten i munkeskifte; meget store partier, herunder begge vestre hjørner og et stort parti af sydmuren, er ommuret i nyere tid (jf. s. 5833). En dør i vest (jf. fig. 18) er nyere (jf. s. 3836). På tårnets sydside er et

Fig. 15. Skibets sydøstre hjørne (s. 5827) set mod sydøst. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The south east corner of the nave, looking south east.*

Fig. 16. Skibets nordøstre hjørne (s. 5827) set mod nordøst. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The north east corner of the nave, looking north east.*

spidsbuet vindue i et spidsbuet spejl. Det er såvel udvendig som indvendig falset.

Tårnrummet åbner sig nu mod skibet med en spidsbuet åbning med knæk i vederlagshøjde. Dens nuværende form har den sandsynligvis fået o. 1929, hvor arkitekt Knud Lehn Petersen forestod en restaurering af kirken (jf. fig. 54).[24] Den var blevet kraftigt undermuret 1878,[29] men havde ifølge kirkens protokol 1924 store stabilitetsproblemer, hvorfor den skulle afstives.[30] Rummet, der nu er delt i en østre og en vestre del med en skillevæg (jf. s. 5833), har forlæg til et planlagt, men aldrig indsat hvælv (fig. 20). I den vestre del, der fungerer som redskabsrum/materialrum, er en trætrappe til mellemstokværket.

Mellemstokværket har ingen åbninger på nær en fladbuet, falset åbning østligt på sydsiden, som sandsynligvis er en overdør, hvortil der har været

adgang ad en fritrappe. Mens lysningen synes bevaret, må det ydre stik være ændret i forbindelse med ommuringen af tårnets sydside (jf. s. 5833). Østmuren bæres af en spidsbuet *aflastningsbue*, der er synlig over skibets tagryg (jf. fig. 19). Stikket er halvanden sten højt.

Klokkestokværket har på nordsiden to cirkelblændinger og på vestsiden en. Glamhullerne, to i øst og vest, ét i nord og syd, er falsede og overdækkes af spærstik. Det i nord er senere udvidet i forbindelse med ophængning af en klokke (jf. s. 5857), mens det søndre i vest er tilmuret, men står som udvendig blænding. På østsiden ses der i nord et kraftigt, skråtstillet bomhul (jf. fig. 19).

Nedrivning af †apsis (jf. s. 5825, fig. 8) må være sket inden 1590, da biskop Jacob Madsen ikke omtaler en apsis ved sin visitats dette år, ligesom en sådan ikke optræder på hans skitse.[15] Da apsisbuen blev ombygget i forbindelse med overhvælvning af koret (jf. s. 5827), må apsis være nedrevet efter dette tidspunkt.

Eftermiddelalderlige reparationer og vedligeholdelser. Ifølge biskop Jacob Madsens beskrivelse af tårnet 1590 (jf. s. 5828) var dets øverste del da en tømret konstruktion. Såvel kirketårnet som kirkens tag var 1631 meget brøstfældigt.[8] Tre år senere forlød det, at kirkens pengebeholdning på 401 mark var utilstrækkelig til at afhjælpe bygningens brøstfældighed, og at man behøvede hjælp fra andre kirker.[8] Efter Karl Gustav-krigene 1657-60 bemærkede kirkeregnskabet for 1659-60, at »Kierchen udi Fiendernis tid er Ruineret«, og at den skyldte 568 daler til stiftsskriveren.[31] 1661 er der en bemærkning i bispearkivet om, at der i regnskabet er optegnet 500 teglsten, men at kun 200 af dem er kommet til kirken; de 100 var hentet i Elmelunde, de andre i Bogense.[32] 1665 indberettede sognepræst Rasmus Madsen, at han 'med daglig suk klage det for Gud, at hans hus står øde hos os, og manglen er så stor, at jeg den næppelig kan specificere. Ejlby Kirke ser ikkun elendig ud'.[8] Det fremgik endvidere, at kirkens dårlige tilstand

Fig. 17. Våbenhusets indre (s. 5827) set mod nord og skibets syddør, ydre (s. 5836). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Interior of the porch and south door of the nave, outside.*

Fig. 18. Tårnet (s. 5828) set fra vest. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The tower seen from the west.*

Fig. 19. Aflastningsbue på tårnets østside (s. 5829). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Relieving arch on the east side of the tower.*

særligt angik den øverste del af tårnet (jf. s. 5828), der var nedfaldet, og våbenhuset (s. 5828), der stod 'øde' uden tag på den ene side. Det nævnes desuden, at kirken står meget 'pjaltet' og »uden Kjortel…«, dvs. tag.[8] Ved synsforretningen 1718 påtaltes, at flere reparationer var tiltrængte. Ud over gulvene (s. 5834) skulle murene generelt repareres; der var brug for 200 »gamle« mursten til at mure det vestre hjørne på tårnet med; der behøvedes også tagsten til såvel kirken som tårnet og våbenhuset, som da må være taget i brug igen (jf. s. 5828), og dette skulle have en ny dør (jf. s. 5836).[33] Endnu ved visitatsen 1761 var kirken 'kun i mådelig stand', men det blev lovet, at den i løbet af sommeren ville blive repareret.[34] I 1815 fandt synet kirken godt vedligeholdt, men påtalte bl.a., at der var en kalkbænk i våbenhuset;

Fig. 20. Hvælvforlæg i tårnrummets østre del, nord (s. 5828). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Vault ledges in the eastern part of the tower interior, north.*

en påtale, der gentoges adskillige gange i de følgende år.[35] I en skrivelse til besidderen af grevskabet Gyldensteen fra Danske Kancelli 1. juni 1816 påtaltes, at flere af kirkerne, heriblandt Ejlby, 'som er fru Grevinde tilhørende, befunden at trænge til forbedring og forskønnelse, og kancelliet skulle derfor … anmode fru Grevinde om … at ville drage omsorg for, at manglerne ved disse kirker snarest muligt afhjælpes, såfremt det ikke allerede måtte være sket'.[36] Ved synet 1817 manglede kirken et vindue, og tårnet luger.[23] Ved synsforretninger året efter fremgår det, at det var våbenhuset, der manglede et vindue. Flere andre mangler, herunder en reparation af både murværk og tage, blev udsat.[27] Såvel i 1819 som 1820 fandt kirkesynet kirken i tilfredsstillende tilstand; og sidstnævnte år noterede synet sig med tilfredshed, at der nu var opført et materialhus (jf. s. 5823), hvor en kalkbænk og en ligbåre (jf. s. 5856), der tidligere var i våbenhuset, nu var placeret.[23] Der havde tidligere i 1820 været planer om at indrette et materialhus i tårnrummet, hvilket også skete senere (jf. ndf.).[23] 1821 stod kirken under reparation, og året efter noterede synet sig, at kirken var i god stand og ikke havde nogen mangler.[23] Våbenhusloftet trængte til forbedring 1824.[23] I

Fig. 21. Korgavlen (s. 5833) set fra øst. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Chancel gable seen from the east.*

Fig. 22. Blænding over skibets syddør i våbenhusets tagrum (s. 5836). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Recess above south door of nave in the loft of the porch.*

synsprotokollen 1845 nævnes, at der er påtænkt en hovedreparation det følgende år.[37] Hele kirkens østgavl havde 1868 store revner og blev omsat 1870. Gavltrekanten (jf. fig. 21) af små sten med en korsblænding og en lille cirkulær glug i toppen er formentlig også fra denne ombygning.[37] Ved synet 1873 påpegedes, at loftet over våbenhuset måtte forsynes med nye fjæle.[37] Da tårnets østside 1877 havde vist sig at have slået betydelige revner, var der planer om at tilmure tårnbuen, hvilket dog ikke skete. I den forbindelse omtaltes tårnrummets vestre del som *materialrum* (jf. s. 5828).[38] Stabilitetsproblemet blev dog løst på anden vis, idet der 1878 var gennemført en kraftig undermuring af tårnbuen (jf. s. 5828).[39] Året efter trængte hele kirkens sydside til reparation, men dette var ikke gennemført 1881, da oplysningen gentoges.[25] Da klokken (jf. s. 5857) også 1881 hang i glamhullet i tårnets nordside, og der derfor ikke var nogen låge for hullet, skulle der her anbringes et jalousi bag klokken i henhold til Ministeriets cirkulære af 30. april d.å.[37] 1883 skulle de murede bænke i våbenhuset (jf. s. 5827) forsynes med træsæder.[40] Samme år omtaltes tårnets mure som meget brøstfældige og 'oversået med ankre'. Tårnets vestside og sydvestre hjørne skulle ombygges, så det 'sydvestre hjørnes murværk bliver i forbandt med den øvrige del'. Hertil skulle for så vidt muligt anvendes sten af samme størrelse som de andre sten i tårnets oprindelige parti, og der skulle indsættes ankre.[41] I synsforretningen i forbindelse med kirkens overgang til selveje per 1. jan. 1912 bringes følgende karakteristik af tårnet: 'taget over tårnet er usædvanligt grimt. Det oprindelige tag "eller maaske Spir" er for en menneskealder siden eller to blevet ødelagt ved et lynnedslag. I stedet er nærværende "Uhyre" anbragt i stedet.' Det antydes, at der er taget noget af tårnhøjden ved den lejlighed.[11] Der var i den anledning, ud over almindelige reparationer, planer om at ommure tre buer i lydhullerne, forny tagbeklædningen og lægter over skibet, anskaffe en ny ovn, nyt loft i våbenhuset samt nyt gulv i våbenhus og kor (jf. s. 5834).[42] Skillemuren i tårnrummet skulle 1924 afstives.[25] Arkitekt Knud Lehn Petersen forestod en restaurering af dele af kirken 1929, og det kan være ved den lejlighed, at tårnbuen blev helt ommuret igen og fik sin nuværende form (jf. s. 5828).[43] Murværket i tårnets nordvestre hjørne trængte 2003 til en reparation. Det viste sig, at

Fig. 23. Puds på overmur i lommen mellem skibets to hvælv (s. 5826). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Plaster on upper wall in pocket between the two vaults of the nave.*

Fig. 24. Østre vindue i skibets nordside (s. 5836) med en rest af en ældre åbning (s. 5856). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Eastern window in the north side of the nave with traces of an older †window.*

området tidligere var skalmuret. Reparationen bestod derfor i afhugning af den tidligere opsatte skal og opsætning af en ny.[24]

Gulve. Korets gulv er af gule teglsten, lagt i korets længderetning. Skibets gulv dækkes af et sisaltæppe, i stolestaderne er der ferniseret brædde-gulv og i våbenhuset gule teglsten, lagt i rummets bredderetning, dog er midteraksen markeret af et løberskifte. Formentlig lagt 1960.[44] Der er et trin fra skib til henholdsvis kor og til tårnrum.

†*Gulve.* Gulvene var allerede af teglsten ved kirkesynet 1718, idet der da meddeltes, at der skulle anskaffes mursten til kirkegulvet, der her og der skulle omlægges.[33] Ved den første indførelse i kirkeprotokollen 1862, var der teglstensgulv i hele kirken på nær under 11 af stolene, hvor der var brædde-gulv.[25] 1862 skulle gulvet inden for alterskranken lægges med brædder.[45] Gulvet i våbenhuset trængte 1881 til fornyelse og skulle omlægges, hvilket må betyde, at det har været et stengulv.[41] Brædde-gulvet i stolestaderne blev 1883 hævet i forhold til midtergangens gulv,[46] og gulvet i den vestlige del af tårnrummet skulle 1887 belægges med mursten.[37] I forbindelse med fornyelse af alterskranken 1897 (jf. s. 5849) blev korgulvet delvist brudt op.[42] Menighedsrådet ønskede 1905, at den del af gulvet under stolene, der endnu var belagt med mursten, blev udskiftet med brædde-gulv. Synet erklærede dog, at så længe der var fodskamler, kunne dette ikke pålægges ejeren.[25] Menighedsrådet gentog dog ønsket 1907.[25] Ved Chr. Axel Jensens besøg i kirken 1911 var korets gulv da af gule teglsten, lagt i rummets længderetning og skibets gulv li-

Fig. 25. Vindue i skibets sydside (s. 5836) med en rest af en ældre åbning (s. 5836). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *The window in the south side of the nave with traces of an older †window.*

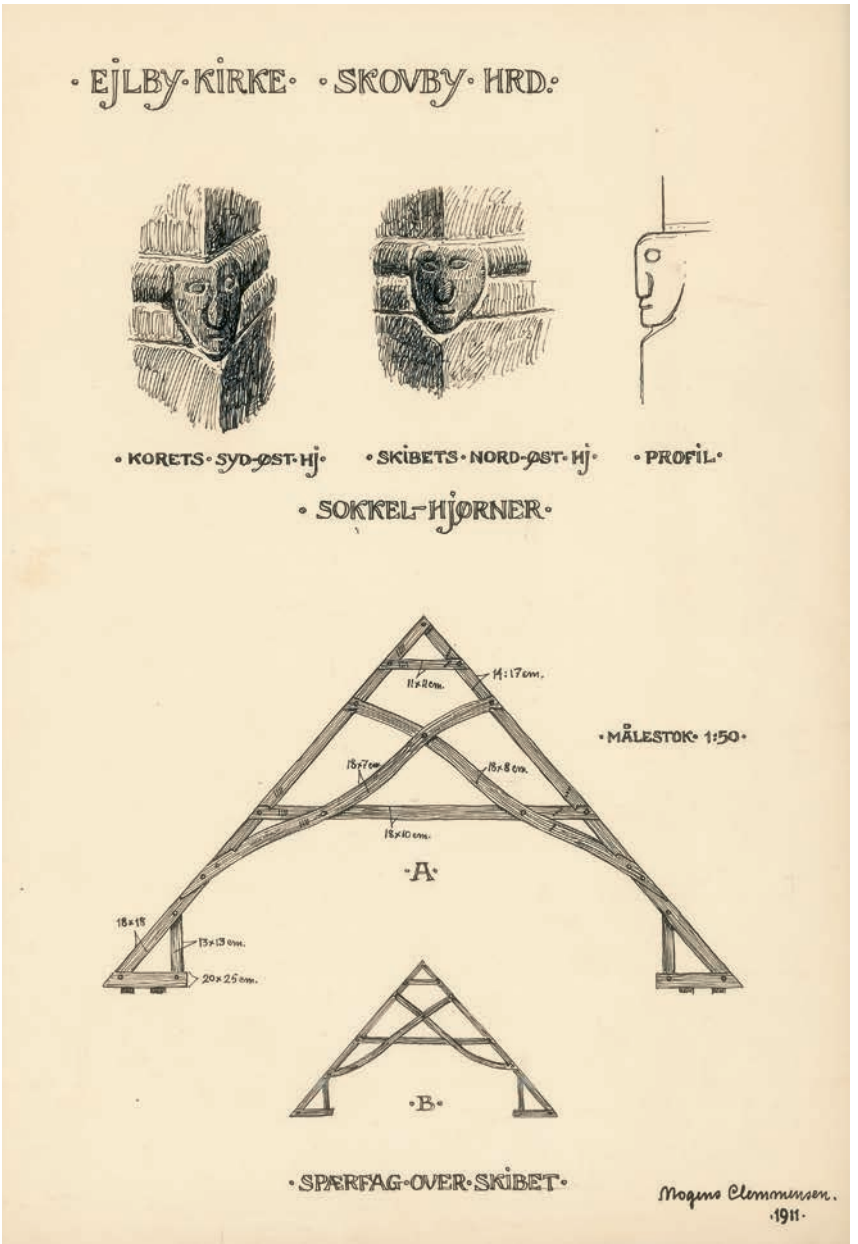

Fig. 26. Tegning af tagværker (s. 5837) og af hjørneknopper med hoveder (s. 5825). Målt og tegnet af Mogens Clemmensen 1911. I NM. – *Drawing of roofing and of corner knobs with heads.*

geledes af gule teglsten, lagt i rummets bredderetning og med en markering med langsgående sten langs stolerækkerne (jf. fig. 50). I forbindelse med kirkens planlagte overgang til selveje per 1. jan. 1912 (jf. s. 5821) var der ønsker om nyt gulv i våbenhus og kor.[42] Ønsket blev genfremsat 1914, men var 1915 stadig ikke gennemført, da man allerede i august 1914 havde fået et cirkulære om, at kun nødvendige arbejder måtte udføres som følge af forudset materialemangel på grund af verdenskrigen.[25] I forbindelse med restaureringen af kirkens indre konstateredes, at der var

Fig. 27. Skibets tagrum set mod sydøst med hvælv (s. 5827) og tagværk (s. 5837). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Loft of nave looking south east with vaults and roofing.*

svamp i skibets gulv. Der blev lagt nyt brædde-gulv med støbt cementunderlag.[47]

Døre. Den oprindelige syddør er helt ombygget i senmiddelalderen, og hele partiet omkring døren op til murkronen er på ydersiden nu helt i tegl. Døren er på indersiden blot overdækket med et fladbuet stik (jf. fig. 14), mens den på ydersiden har haft et fladbuet stik og herover en relativt stor, fladbuet blænding, der ses i våbenhusets tagrum (fig. 22). Det må betyde, at ombygningen af døren er ældre end våbenhusets opførelse (jf. s. 5827). Døren er o. 1868 udvidet, idet anslagsfalsen er borthugget, og samtidig er det udvendige stik erstattet af en vandret overligger. Våbenhusets dør (s. 5827) er samtidig udvidet ved, at falsene er borthugget. Tårnets dør (fig. 18 og s. 5828), der ikke lader sig datere, er en lille åbning med ret gennemløbende vanger og kurvehanksbuet stik.[45]

Vinduer. Korets og skibets nuværende vinduer synes indsat o. 1869 (jf. fig. 1, 5 og 24-25). Korgavlens spidsbuede vindue er relativt lille og placeret midt i gavlen; de øvrige vinduer, et i hver af korets flankemure, to på skibets nordside og et på sydsiden, burde ifølge kirkesynes 1867 '…. anbringes midt i buerne og således, at vinduernes afstand fra buernes sider står i forhold til oversidens afstand for buens øverste'.[45] Vinduerne er spidsbuede, af støbejern og indsat i nye åbninger med murede stik af små sten. Et trævindue i våbenhusets østre flankemur er indsat mellem 1818, hvor to kilder nævner, at våbenhuset er uden vinduer,[27] og 1862, hvor der ved den første indføring i kirkens protokol nævnes et lille vindue i våbenhuset.[25]

†*Vinduer.* Umiddelbart vest for skibets sydvindue ses en rest af en ældre, muligvis senmiddelalderlig, lysåbning (jf. fig. 25) og en tilsvarende iagttages vest for nordsidens østre (jf. fig. 24). Ved kirkesynet 1824 noteredes, at »Det ene vindue mod syd har mistet en del af de jernstænger, der holder blyet sammen, og vinduet truer med at blæse

ind«,[23] og i beskrivelsen af kirken i den første indførelse i kirkeprotokollen nævnes 'I kor, skib og våbenhuset er i alt 2 hele og 4 halve vinduer med karme. I våbenhuset er der 1 lille vindue'.[25]

Tagværker. Korets, våbenhusets og tårnets tagværker er nyere, af fyr. Skibets tagværk af eg består af 12 spærfag, hvoraf det vestligste er fuldstændig fornyet. De øvrige 11 bevarede står bevaret og i nummerorden. Nummereringen er i syd firkantstik (fig. 28), i nord stregnummerering (jf. fig. 27), alle på vestsiden. Tagværket har to hanebånd og krydsbånd, alle bladet med hageblad på vestsiden samt lodrette spærstivere i kappede bindbjælker, det østligste spærfag samt spærfaget over gjordbuen har meget krogede bjælker (jf. fig. 26-27). Ingen af de udtagne prøver til dendrokronologi kunne dateres (jf. ndf.).

†*Tagværker.* I vestgavlens yderside (fig. 63) ses aftryk af et lodret tømmerstykke, der må have indgået i et ældre tagværk (jf. s. 5826).

Dendrokronologiske undersøgelser. Der er i 2019 udtaget i alt otte boreprøver af egetømmer i tagværket over skibet. Ingen af prøverne kunne dateres.[48]

Kirkens *tagbeklædning* er overalt tegl. Korets tagbeklædning er senest fornyet 1954, skibets og våbenhusets 1980-82 og tårnets 1998.[49]

†*Tagbeklædning.* Kirken synes i al fald siden 1500-årene at have været tækket med tegl, idet biskop Jacob Madsen ved sin visitats 1590 skrev, at »Kircken alt med Tegel«.[15] Kirkens tage var så brøstfældige 1631, at det regnede ned i våbenhuset og over hvælvingerne.[8] 1929 ønskede man tagbeklædningen over våbenhuset fornyet, men dette blev formentlig først gennemført 1941.[50]

Kirkens nuværende *opvarmning* er fra en elopvarmet kalorifer.

†*Opvarmning.* I grevskabet Gyldensteens regnskaber over kirken 1881 optræder udgifter til H. Rasmussen & Co for en ovn,[42] men i kirkens

Fig. 28. Skibets tagværk set mod øst, 5. spærfag med nummerering (s. 5837). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Roofing of the nave looking east, 5th. rafter with numbering.*

Fig. 29. Kirken set fra sydøst. Foto i NM. – *The church seen from the south east.*

protokol for 1883 nævnes, at når man var sikker på, at der var midler til installering af kirkens varme, skulle der opføres et skorstensrør ved det nordøstlige hjørne ved gavlspidsen, og der skulle anskaffes en Allerupovn nr. 8; den synes anskaffet samme år.[45] Året efter ønskede en del af menighedsrådet ovnen flyttet længere ned i skibet, men det ansås ikke for hensigtsmæssigt, da ovnen som følge af sin konstruktion ikke ville kunne flyttes til en ydervæg.[45] Årsagen til ovnens placering temmelig langt ude på gulvet var, at den på grund af sin højde og skibets lave hvælv ikke kunne placeres inde ved væggen. Ovnen blev næppe flyttet, da den i al fald stadig var placeret der 1911 (jf. fig. 31). I forbindelse med den planlagte overgang til selveje per 1. jan. 1912 (jf. s. 5821) var der ønsker om at anskaffe en ny ovn.[51] Som følge af ovnens placering så langt ude i rummet godkendte synet 1916, at prædikestolen kunne sænkes ½ alen (s. 5854), da præsten var generet af varmen.[25] 1924 vedtog menighedsrådet at indhente tilbud på en ny kakkelovn, da den gamle var ubrugelig.[47] Et tilbud på kirkens opvarmning fra Hess og Søn blev vedtaget senere samme år under forudsætning af dokumentation for firmaets virksomhed andetsteds.[47] Et nyt varmeapparat, der formentlig blev placeret samme sted, idet skorstenen blev opretholdt, anskaffedes 1929, sandsynligvis i forbindelse med arkitekt Knud Lehn Petersens restaurering af kirken (jf. s. 5833).[30] I marts 1945 blev det vedtaget at opstille et nyt varmeapparat i kirken efter tilbud fra firmaet L. Lange og Co., Svendborg.[47] I maj samme år anbefalede provsten imidlertid, at man indhentede tilbud fra Hess i Vejle på et nyt varmeanlæg, hvilket menighedsrådet tilsluttede sig.[47] Skorstenen blev repareret 1946[52] og var stadig samme sted 1952, jf. luftfoto i Det Kongelige Bibliotek. 1964 oplystes i kirkens protokol som en ny udsættelse, at såfremt der ikke installeres et nyt varmeanlæg, så burde det gamle repareres.[53] I løbet af de to følgende år blev varmeforholdene behandlet adskillige gan-

ge, og man rettede henvendelse til arkitekt Ebbe Lehn-Petersen med hensyn til en plan for bl.a. kirkens opvarmning, som i 1966 resulterede i, at man installerede et elopvarmet varmluftsanlæg.[47]

Murbehandling. I forbindelse med den første indføring i kirkens protokol 1862 nævnes, at kirken er indvendig hvidtet og udvendig ligeså, dog fint bestænket med rødt.[25] I protokollen fra 1882 omtales, at med hensyn til den del af ydermurene, der består af kvadre, må man, når de igen snart repareres, lade de hvide kalkstriber mellem blokkene stå og udfylde fugerne med cement eller kalk uden hvidtning.[25] To år senere bedes man være opmærksom på, at hvis man begynder at rense kvaderstenene på korets nord- og østside, bør man tillige tage arkitektoniske hensyn til vinduesindfatningerne.[25] I juni 1886 påtaltes, at den udvendige kalkning endnu ikke var foretaget, men det blev lovet, at det skulle være gennemført inden 1. sept.[25] Kirken stod hvidkalket i 1890; dog skulle korets nordside og østgavlen op til gavltrekanten da renses for overkalkningen og stå i blank mur, hvilket de fortsat gør.[45]

Støttepiller. På kirkens nordside er nu to støttepiller; den ene lidt øst for midten og den anden længst mod vest. Ved den første indførelse i kirkens protokol 1862 var der kun en pille,[25] mens der er to på såvel Mogens Clemmensens skitse 1911 og N. P. Jensens plan. De er begge opført af teglsten af normalformat og afsluttes foroven med en dobbelt falsgesims og overdækkes af halvtag med vingetegl.

Det nuværende *fortov* omkring kirken er stenbrolagt og har et fald udad (jf. fig. 8).

†*Fortov.* Ifølge kirkens protokol 1862 skulle fortovet omkring kirken gives et fald udefter.[25] I grevskabet Gyldensteens regnskab 1880 vedrørende kirken optræder en post til brolægning af fortov omkring kirken,[42] og der er formentlig tale om et nyt fortov, idet det ved synsforretningen 1883 endnu ikke var udført, men planlagdes med passende fald ud ad omkring kirken.[54]

Fig. 30. Kirken set fra nordøst. Foto i NM. – *The church seen from the north east.*

Fig. 31. Indre set mod øst. Foto Chr. Axel Jensen 1911 i NM. – *Interior of the church looking east.*

INVENTAR

Oversigt. Kirkens ældste genstand er en lille romansk ⋆(†)krucifiksgruppe i hvalrostand fra 1100-tallet, som 1897 blev fundet ved opgravning af korgulvet og nu er på Nationalmuseet. Den romanske døbefont med rankeudsmykning stammer ligesom fontene i nabokirkerne Melby og Særslev antagelig fra Djursland. Mens intet af senmiddelalderens inventar er bevaret, rummer kirken eksempler på renæssancens udsmykninger i fladsnit, nemlig et alterbordspanel med arkader fra o. 1600 og en prædikestol med skåret datering 1609. En dørlås fra o. 1632 findes genanvendt på en yngre dørfløj. Alterstagerne er antagelig anskaffet o. 1635, det glatte dåbsfad måske o. 1700. Altersættet er udført 1763 af Odenseguldsmeden Rasmus Rasmussen Møller, der også har leveret sygesættet 1789. Altertavlen fra 1781 er et af den fynske maler Niels Poulsen Dahlins karakteristiske, illusionistiske panelmalerier i rokokostil. Pengeblokken fra 1800-tallet er af en type kendt fra andre af Gyldensteens daværende kirker. Klokken er støbt 1830 af I. C. & H. Gamst, København. Alterbordet er antagelig muret 1863. Desuden findes en oblatæske af porcelæn fra 1877, en alterkande (nu dåbskande) af tin leveret 1882 af Arendal Høy, København, en vinskummeske 1887 fra Lars Rasmus Rasmussen i Bogense og en alterskranke fra 1897. Et lille, støbt krucifiks må hidrøre fra o. 1900. Stolestaderne, salmenummertavlerne og den ældste præsterækketavle (nr. 1) er fra 1930 og tegnet af arkitekt Knud Lehn Petersen; en syvstage er anskaffet samtidig. To lysekroner fra 1952 er fremstillet af firmaet Knud Eibye, Odense. Tårnuret opsattes 1978. Orglet med fire stemmer er bygget 1979 af Bruno Christensen & Sønner, Terkelsbøl.

Farvesætning og istandsættelser. Inventaret præges af gråtoner med rødt som fremherskende stafferingsfarve. Farveholdningen stammer fra en hovedistandsættelse 1929-30.

Om kirkerummets indretning i ældre tid vides kun lidt. I den ældre middelalder har en lille romansk (†)⋆krucifiksgruppe af elfenben måske været opstillet på alteret, hvor der i senmiddelalderen opsattes en altertavle med Skt. Ursula og de 11.000 jomfruer, som var i brug indtil 1781. Døbefonten stod 1590 i korets sydside, og en †prædikestol fandtes i skibets sydside. Sidstnævnte blev 1609 udskiftet med den nuværende. †Skrifte- og degnestole i koret blev måske opstillet samtidig, ligesom det kan have været tilfældet for nogle †stolestader, der 1718 omtaltes som 'gamle og brøstfældige'. Ellers beskæftiger de skriftlige kilder sig

Fig. 32. Indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Interior looking east.*

primært med kirkebygningens undertiden bedrøvelige tilstand (jf. s. 5829 ff.) frem til begyndelsen af 1800-tallet. Ved synet 1818 blev stolestaderne og prædikestolen beskrevet som 'yderst simple og plumpe' og med behov for 'nogen prydelse'.[17] Efterfølgende må stolene (men ikke prædikestolen) være udskiftet. Kirkens tilstand blev 1819-20 fundet tilfredsstillende.[23] I forbindelse med istandsættelsesarbejderne o. 1820 må inventaret være malet med en lysegrå 'perlefarve' omtalt 1862.[25] For de ældre inventarstykkers vedkommende kan der dog eventuelt have været tale om en eksisterende farveholdning. O. 1870 blev inventaret i stedet malet med en lys egetræsådring.[25] En hovedistandsættelse fandt sted 1929-30 under ledelse af arkitekt Knud Lehn Petersen.[55]

Muret *alterbord*, antagelig fra 1863. Kun den pudsede bagside er synlig, men dimensionerne er formentlig blot en smule mindre end det omgivende panel (ndf.). Bordet er formentlig muret 1863, da alterbordet ifølge kirkesynet skulle 'flyttes' en alen mod øst for at gøre plads bag det til præstens stol (jf. s. 5854).[56]

Alterbordspanel (fig. 33) o. 1600, 171×59 cm, 103 cm højt, svarende til alterbordspanelet i Melby (s. 5899). Forsiden har fire højrektangulære fyldingsfag med fladskåret arkadeudsmykning. Arkadernes pilastre har riflet skaft med to tværstreger under det brede kapitæl, der har karnisprofil ligesom basen. Bueslagene har tandsnit og æggestav samt henholdsvis snoning og runde småbosser i de nordre og søndre fag. Sviklernes oculi er udført som næsten koncentriske cirkler uden perspektivisk virkning. Rammeværket har glatte profiler, og på såvel fod- som gesimsliste er der skråkant i tilslutning til fyldingerne. De to kortsider består af et glat fyldingsfag, og deres rammestykker har enklere profilering end forsidens, men ligeledes skråkant foroven og forneden. Der er rød bemaling på fyldingerne, antagelig fra midten af 1980'erne,[53] mens rammestykkernes lysebrune ådring formentlig er ældre. Oprindeligt har panelet stået med en såkaldt snedkerstaffering med sort farve i arka-

deudsmykningens fordybede linjer, men ellers i blankt fyrretræ.[57] Sådan kan det have fremtrådt længe, idet en dækkende grå bemaling antagelig blev udført i løbet af 1700-tallet eller senest o. 1820. Denne fandtes endnu 1911.[57]

†*Alterklæder.* 1) Af 'Manchester', dvs. bomuldsfløjl, og med guldsnore; omtalt 1818 som falmet.[58] 2) 1848, af karmoisinrødt bomuldsfløjl med gule silkefrynser.[45] Ved synsforretningerne 1863 og 1873 anførtes behov for fornyelse.[25] En sadelmager blev 1881 betalt for at forsyne klædet med sølvtresser og sølvkors.[42] Alligevel fandt synet to år senere, at der skulle anskaffes et helt nyt klæde af samme stof som prædikestolsbeklædningen (s. 5854) og med et en alen højt sølvkors af ægte sølvbrokade.[41] 3) (Jf. fig. 31), 1904, rødt og med sølv- eller guldkors, erhvervet fra Th. Petersen, Odense.[42] 4) Nyere, af rødt fløjl og korspryd det,[59] kasseret o. 1985.[53]

Alterdug (jf. fig. 32), nyere, hvid med kors og tulipaner udført som korsstingsbroderi i brune nuancer. †*Alterduge*. 1718 nævnes en gammel, hullet alterdug,[33] 1814 en hvid linneddug[23] og 1862 en hvid lærredsdug med frynser.[25] En dug blev 1887 leveret af Wessel & Vett (Magasin du Nord), København.

Knæleskammel til præsten, o. 1929(?), med kannelerede kanter og vangeben samt lysegrønt uldbetræk.[53]

†*Knæleskammel*, nævnt 1814,[23] fik 1848[37] betræk af rødt bomuldsfløjl kantet af gule silkefrynser, svarende til †alterklæde nr. 2.[25]

†*Altertæppe*, 1923, anskaffet for 175 kr. tilvejebragt ved indsamling blandt 'sognets kvinder';[25] fjernet o. 1986.[53]

⋆(†)*Alter- og eller processionskrucifiks?* En romansk ⋆(†)*krucifiksgruppe* (fig. 34-37), omfattende hovedparten af et krucifiks og en Mariafigur, er et skandinavisk elfenbensarbejde af hvalrostand fra 1100-tallet.[60] Krucifikset (fig. 34-35) er 12 cm højt. Figur og kors er skåret i et stykke, førstnævnte som højt relief; tværarmene mangler. Den korsfæstede er fremstillet som levende og sejrende konge. Hovedet, med takket krone, er vist frontalt og oprejst og afviger med en let hældning mod højre kun svagt fra den lodrette kropsholdning. De mandelformede øjne er vidt åbne, med øjenlåg og indskåret pupil. Fuldskægget er kort, med moustache, og en lok af det lange hår hænger ned foran højre skulder. Brystvorter og navle er skåret ens som cirkler omkring et hul. Det knælange lændeklæde har tovsnoet vulst, hængesnip ved begge hofter og indgraverede folder. Benene er parallelle og fødderne fæstnet med to nagler. Korset er glat på nær de kvadratiske, tovstavskantede endefelter, der viser symbolvæsener i helfigur for evangelisterne Johannes (foroven) og Lukas. De forsvundne tværarme, der på samme måde må

Fig. 33. Alterbordspanel o. 1600 (s. 5841). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Communion table panel, c. 1600.*

Fig. 34-35. Romansk ⋆(†)krucifiks, 1100-tallet, af hvalrostand (s. 5842). Foto Inger Marie Helgasdatter Mulvad 2021. – *Romanesque ⋆(†)crucifix 1100s, of walrus tusk.*

have vist Mattæus og Markus, har været tappet ind, hvad der fremgår af huller i siderne. Lignende taphuller ses også foroven ved Johannesørnen og ved figurens fødder. En fordybning på bagsiden, 2,5×0,7 cm og 0,8 cm dyb, har uden tvivl tjent som relikviegemme. Under korsets fod er en 0,5 cm lang tap til fastgørelse. Mariafiguren (fig. 36-37) er 8 cm høj og har knap kendelige træk. Et hul i bunden af figuren viser, at den har været fastgjort til en tap. Af tapningerne i bunden af figurerne fremgår, at krucifiksgruppen sammen må have stået frit, f.eks. på et alter, og hverken prydet et bogbind eller tjent som pektoralkors (brystkors).[61] Tilstedeværelsen af sideværts taphuller i korset har foranlediget den tyske kunsthistoriker Adolph Goldschmidt til at foreslå, at der oprindeligt har været tale om et ringkors.[62]

Figurerne blev fundet i korets gulv 1897 i forbindelse med opsætningen af en ny alterskranke (jf. s. 5834 og 5849), nærmere bestemt i 'gruset lidt bag ved alteret' efter opbrydning af gulvet. De blev indleveret samme år til Nationalmuseet (inv.nr. D3545-46).[63]

Fig. 36-37. Maria, sidefigur fra romansk ⋆(†)krucifiksgruppe af hvalrostand, 1100-tallet (s. 5843, jf. fig. 34). Foto Inger Marie Helgasdatter Mulvad 2021. –*Virgin Mary, side figure from Romanesque ⋆(†)crucifix group of walrus tusk, 1100s, (cf. fig. 34).*

Altertavle (fig. 39), 1781, et illusionistisk panelmaleri i rokokostil, udført af Niels Poulsen Dahlin og bestilt af kirkeejerne Lauritz Lindegaard til Jerstrup (1721-96) og hustru Dorothea Friderica Ebbesen (1749-93), der samtidig lod lignende tavler opstille i Melby (s. 5904) og Klinte (s. 5540).

Maleriet, der omfatter en perspektivisk arkitekturillusion som ramme om figurmalerier, er udført med oliefarve på et glathøvlet og udsavet fyrretræspanel, 277×236 cm.[64] Arkitekturmaleriet, i marmorerede gråtoner med orangerøde, vandrette profiler, inddeler tavlen i postament, tredelt storstykke, frise og topstykke. Det høje postament har fremspring med volutkonsoller. Storstykket deles af fire glatte frisøjler med joniske kapitæler stående foran tilsvarende pilastre. Foran søjleparrene står evangelisterne Mattæus (tv.) og Markus med deres symbolvæsener, malet i gråtoner som en skulpturimitation. Derover hænger blomsterguirlander fra rocaillekonsoller. Flere guirlander pryder frisens fremspring, mens løvemasker med frugtophæng i gabet ses på forkrøpningerne. Topstykket indrammes af guirlandebelagte volutbøjler og flankeres af evangelisterne Lukas (tv.) og Johannes, svarende til storstykkets evangelister, men i mindre format. Topfrisen prydes af guirlander og rosetter. På trekantfrontonen ligger to putti, der holder henholdsvis palmegren (tv.) og olivenkvist i hænderne. Storstykket har diminutive vinger i form af kartoucher.

Korsfæstelsen i storfeltet viser Jesus på korset flankeret af Johannes og Maria. Den korsfæstede hænger i lukkede hænder, hvorfra blodet løber ned ad de strakte, skrå arme. Hovedet, der bærer en flettet, grøn tornekrone, er faldet mod højre skulder, øjnene er åbne. Torsoen har spydsår i højre side og indtrukket mellemgulv. Lændeklædet er folderigt med en snip, der udgår midtfor og hænger ned langs højre lår. Benene er krydsede og fødderne fæstnet med hver sin nagle. Det glatte, latinske kors bærer en flagrende seddel med Pilatus' ord: »INRI«. Sidefigurerne Johannes (tv.) og Maria står begge med hænderne foldet foran brystet og ansigterne vendt mod korset. I baggrunden ses Jerusalem som et byprospekt, hvorover himlen mørkner oventil i et blåtonet skydække med den formørkede sol øverst th. I nedre højre hjørne ses N. P. Dahlins udslidte sig-

Fig. 38. Nadveren, detalje af altertavlen fra 1781 (s. 5845, jf. fig. 39). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *The Last Supper, detail of altarpiece from 1781 (cf. fig. 39).*

Fig. 39. Altertavle fra 1781, et illusionistisk panelmaleri af Niels Poulsen Dahlin (s. 5844). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Altarpiece from 1781, an illusionistic panel painting by Niels Poulsen Dahlin*

natur (fig. 40, sml. s. 5542). Maleriet indrammes af glatprofilerede, forgyldte prydlister.

Nadveren i postamentfeltet (fig. 38) viser Jesus og disciplene fordelt symmetrisk omkring et aflangt bord med påskelam, brød og vin. Disciplene på Jesus' side af bordet sidder ned, mens de øvrige knæler som en henvisning til nadversakramentet. Tv. ses den gulklædte Judas med pengeposen. Scenen kantes af en gylden rokokokartouche. Det samme gælder topfeltsmaleriet af *Kristus med sejrsfanen*, stående på verdenskuglen. Gavlfeltet udfyldes af *Det altseende øje*.

Fig. 40. Niels Poulsen Dahlins udslidte signatur på altertavlen fra 1781 (s. 5844, jf. fig. 39). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Niels Poulsen Dahlin's worn signature on the altarpiece from 1781 (cf. fig. 39).*

Oprindelige *indskrifter* på de diminutive vinger giver tavlens datering: »Anno 1781« og bærer initialer, henholdsvis »LLGr.« (tv.) og »DFE« for kirkeejerne Lauritz Lindegaard og hustru Dorothea Friderica Ebbesen. Frisen har sekundær indskrift, måske fra 1849, med forgyldt kursiv på sort bund: »Saaledes er og Christus eengang ofret, for at borttage manges synder, anden gang skal hand sees uden synd for dem, som forvente ham til saliggiørelse. St. Paul. Ep. til de Ebra. C. 9.V. 28« (Hebr. 9,28).

Tavlen må med stor sikkerhed regnes for et værk af maleren Niels Poulsen Dahlin, der er blevet tilskrevet en fynsk gruppe af illusionistisk malede rokokoaltertavler.[65] Gruppens andre eksemplarer findes i Rørup (Vends Hrd.), Verninge (s. 3233), Østrup (s. 4968), Hjadstrup (s. 5006)[66] og Klinte (s. 5540). Den sidstnævnte er udstyret med en intakt signatur og er sammen med tavlen i Ejlby og en forsvundet tavle i Melby (s. 5904)[67] udført 1781 på bestilling af Jerstrups herskab. Som bemærket i forbindelse med Klintetavlen (s. 5542) kan en eller to af N. P. Dahlins sønner og formodede elever have medvirket ved disse tre tavler.

En istandsættelse fandt sted 1849 ved maler M. J. Lund ifølge en malet signatur på tavlens bagside. O. 1870 blev den ferniseret.[45] Ifølge en erklæring 1911 i forbindelse med kirkens overgang til selveje var altertavlen gammel og tarvelig og trængte til 'kunstkyndig' reparation.[11] Ved synet 1922 anførtes behov for lakering af tavlen samt forgyldning af prydlisterne,[25] mens Knud Lehn Petersens plan for kirkens hovedistandsættelse 1929-30 også omfattede rensning og lakering af tavlen.[68] Der er måske ikke sket videre før en istandsættelse 1949 ved A. Scheffmann-Jacobsen, jf. indskrift på tavlens bagside. Der blev i den forbindelse påført lokale retoucher, navnlig på topstykket.[69]

†*Senmiddelalderlig altertavle*, med Skt. Ursula og de 11.000 jomfruer, flankeret af to engle.[70] Tavlen blev beskrevet 1590 af biskop Jacob Madsen: »Tafflen: Jomfrue Marie oc hel hob Piger hos hinde. 2 Engle«.[15] Madsen må dog have misfortolket Ursula som Maria, idet han formentlig ikke har erkendt en indskrift under midterfeltet.[71] Denne blev skrevet af 1718[33] og desuden aftegnet som frakturskrift af Søren Abildgaard 1762 (fig. 41): »ora pro nobis s(anc)ta Ursula cum sodalibus

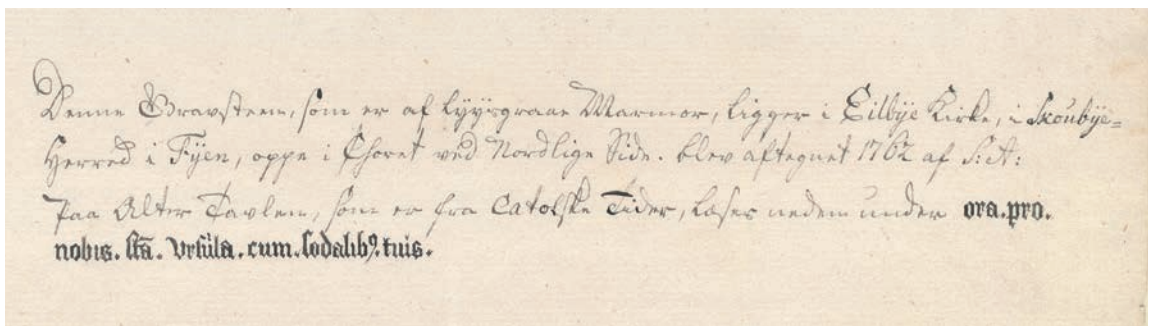

Fig. 41. Indskrift på middelalderlig †altertavle (s. 5846): »ora pro nobis s(anc)ta Ursula cum sodalibus tuis« (bed for os, Skt. Ursula med dine fæller. Tegning af Søren Abildgaard 1762. I NM. – *Inscription on medieval †altarpiece: "ora pro nobis s(anc)ta Ursula cum sodalibus tuis" (pray for us, St. Ursula, with thy fellow saints"). Drawing by Søren Abildgaard, 1762.*

Fig. 42. Altersæt, 1763, udført af Rasmus Rasmussen Møller, Odense (s. 5847). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Communion set, 1763, made by Rasmus Rasmussen Møller, Odense.*

tuis« (bed for os, Skt. Ursula, med dine fæller).[72] Tavlens ikonografi har ført til den antagelse, først fremsat af L. S. Vedel Simonsen, at kirken var viet til Ursula (jf. s. 5821).[73] Tavlen må være fjernet fra alteret 1781 (jf. ovf.).[74]

Altersæt (fig. 42), 1763, udført af Rasmus Rasmussen Møller, Odense (jf. sygesæt ndf.).[75] *Kalken*, 21,5 cm høj, har rund, hvælvet fod med profileret fodplade og en pånittet, 2,5 cm høj støbt krucifiksfigur. Cylinderskaftet har profilled, og den fladovale knop har vulst midtpå. Det pokalformede bæger skyldes en fornyelse 1889;[76] hældetuden er ny.[77] Under foden ses Rasmus Rasmussen Møllers mestermærke[78] og årstalsmærket »1763«. *Disken* har en diameter på 13 cm og graveret cirkelkors på fanen; på bagsiden ses stempler svarende til kalkens. Begge stykker har nyere sikkerhedsgravering med kursiv. Sættet blev tidligere også anvendt i annekskirken Melby, hvad der fremgår af et inventarium o. 1818.[23] Kalkens samling var 1889 vakkelvorn, og guldsmed Lars Rasmus Rasmusen i Bogense forestod samme år en udskiftning af bægret.[79]

†*Altersæt*, af sølv, uden forgyldning, omtalt 1590 (»Kalk oc Disk vforgylt«).[15] Det var måske samme sæt, der omtaltes 1718 som gammelt og forgyldt.[33]

Oblatæske, 1877,[25] af sortmalet porcelæn (uden fabriksmærke), cylindrisk, 14 cm i diameter og 6 cm høj, med guldkanter og guldkors på låget.

Alterkande (fig. 64), 1882, af tin, fra den københavnske kandestøber Arendal Høy, der har leveret sidestykker til andre af Gyldensteens kirker (f.eks. Nørre Højrup s. 5397).[42] Den 25 cm høje kande har keglestubformet korpus, afrundet forneden mod den flade, runde fod. Det hvælvede låg har afbrudt (kors)knop. Under bunden ses kandestøberens stempel (med versaler): »Arendal Høy«. Korpus har graverede initialer (med kursivskrift): »B.G.«, formentlig for kirkeejeren Johan Hartvig Ernst Bernstorff-Gyldensteen; desuden nyere sikkerhedsgravering. Kanden bruges nu som dåbskande.

†*Alterkander*. 1) O. 1845,[37] af tin, sortlakeret og med forgyldt kors, måske et sidestykke til en kande i Nørre Højrup (s. 5397).[25] 2) (Jf. fig. 31),

1881, af sortmalet porcelæn med forgyldt kors på korpus, fra fabrikken Bing & Grøndahl, København.[42]

Vinskummeske, 1887, lavet af guldsmed Lars Rasmus Rasmussen, Bogense.[42] Den 16,5 cm lange ske har aflangt laf og snoet skaft med flad ende prydet af graverede volutter. Mestermærket »LRR« ses på bagsiden. Der findes talrige sidestykker (jf. bl.a. s. 5057).

Sygesæt (fig. 43), 1789, udført af Rasmus Rasmussen Møller, Odense (jf. altersæt ovf.); med nyere oblatæske og futteral. Den 10,5 cm høje kalk har rund fod med bred fodplade og profileret cylinderskaft. Knoppen er fladoval med vulst, og det halvkugleformede bæger har stik under den let udkragende munding. Under foden er et sekundært oblatgemme fra 1889, på hvis hængslede lukke ses mestermærket »LRR« for Lars Rasmus Rasmussen, Bogense. Selve kalken må dog tilskrives Rasmus Rasmussen Møller, jf. disk ndf.[80] Bægret har nyere gravering med kursiv: »Ejlby-Melby Pastorat«. Samme indskrift ses på fanen af den ellers glatte disk, hvis diameter er 8,5 cm. Bagsiden har tre stempler: Rasmus Rasmussen Møllers mestermærke »RM«,[78] årstallet »1789« samt Odenses bymærke. En nyere oblatæske af sølvplet, 6 cm i diameter og 2,5 cm høj, har graveret kors på låget flankeret af alpha og omega. Et tilhørende futteral af træ har udvendig beklædning med lysegråt skind og indvendig blåt fløjl. Et ældre †futteral trængte 1880 til reparation.[25] Sættet blev 1889 repareret på sognepræstens bekostning.[25]

Alterstager (fig. 44-45), o. 1635, 31,5 cm høje. De kraftige stager har høj fod med tre afsæt, hvoraf de nedre har omtrent attisk profil ligesom lyseskålen. Skaftet er kort og prydes af ringled. Lysetorne af jern. Foden har nyere sikkerhedsgravering med kursiv. Parret svarer med mindre afvigelser til stagerne i annekskirken Melby (s. 5905). Stagerne er anskaffet efter 1631, da begge kirker havde stager af træ (jf. ndf.). Lignende stager i Klinte (s. 5546) blev formentlig købt 1635, hvad der giver et fingerpeg om anskaffelsestidspunktet. Messingstagerne omtaltes 1718 som 'gode og forsvarlige'.[33]

Et par †*alterstager* af træ brugtes 1590[15] og 1631.[8]

Fig. 43. Sygeberettelsessæt (s. 5848), 1789 fra Rasmus Rasmussen Møller i Odense. Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Communion set for the sick, 1789, from Rasmus Rasmussen Møller in Odense.*

Fig. 44. Alterstager, o. 1635 (s. 5848). Foto Arnold Mikkelsen 2021. – *Altar candlesticks, c. 1635.*

Syvstage (jf. fig. 54), 1930,[47] af messing, 38,5 cm høj. Foden er ottekantet og trinvis opbygget med afsæt i to bladsmykkede karnisled. Skaftet består af ringled, mens armene er udformet som perlestave, og lysepiberne kugleformede. Stagen findes anbragt på en hylde sydligt under korbuen siden begyndelsen af 1990'erne.[77]

†*Røgelseskar,* forsvundet fra kirken efter 1831.[81]

†*Messehagler.* 1) Nævnt 1814, af rødt fløjl og med sølvkors. Ifølge en synsforretning 1817 var den 'gammel og uanstændig', og to år senere fandtes den kasseret.[23] 2) 1820,[23] af sort bomuldsfløjl med kors af guldbrokade; omtalt 1862.[25] 3) 1875,[25] med kors af sølvbrokade.[40] 4) 1896, af 'anordningsmæssigt'[25] dvs. rødt fløjl, leveret af Wessel & Vett (Magasin du Nord), København.[42]

Alterskranke (jf. fig. 32), 1897,[12] antagelig tegnet af arkitekt J. Vilhelm Petersen. Den er femsidet med drejede balustre og tovstavsprydede rammestykker på hjørnerne. Håndlisten er kraftig og med sekundær hylde (fra 1940) til særkalke. Endernes mæglere har pagodeformede håndstøtter. Skranken er bemalet i gråtoner, balustrene er dog hvide og tovstavene guldbronzerede. Knæfaldet har polstring med lysegrønt uldbetræk fastgjort med messingsøm.[82]

†*Alterskranke(r).* Knæfaldet manglede 1817 udstopning.[23] 1862 omtales en skranke med malede træbalustre ('et malet trægelænder'), hvis knæfald var betrukket med sort klæde.[25] Året efter anførte synet, at skranken skulle flyttes en alen mod vest i lighed med alterbordet (s. 5841).[45] 1877 omtales to låger i skranken.[40]

Døbefont (fig. 46), romansk, af den rankesmykkede 'Djurslandstype' ligesom fontene i nabokirkerne Melby og Særslev.[83] Den 85 cm høje font består af to stykker let rødlig granit. Foden er terningformet, og dens sider viser flade relieffer indrammet af en omløbende tovstav. På tre af siderne ses løver eller måske pantere (jf. Melby s. 5906) med lange, udhængende tunger og haler hævet over ryggen (fig. 48-49); haleduskene er tredelte ligesom poterne. Den fjerde side viser en opsadlet hest med grime (fig. 47).[84] Tilsyneladende angribes den bagfra af et mindre dyr. På fodens hjørner er menneskehoveder i højt relief. En tovstav formidler overgangen til det korte, vulstformede

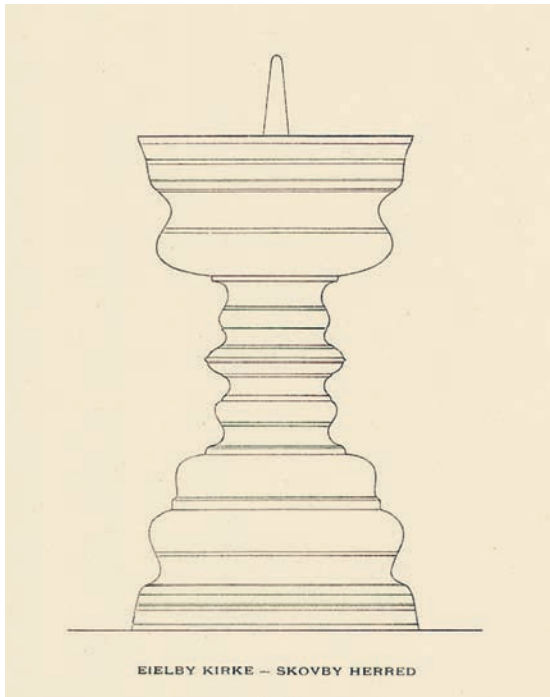

Fig. 45. Alterstagernes profil (s. 5848, jf. fig. 44). 1:5. Tegning af J.Vilhelm Petersen 1919 i *Tegninger af Ældre Nordisk Architectur* VI,3. – *Drawing of profile of altar candlesticks (cf. fig. 44).*

Fig. 46. Romansk døbefont af 'Djurslandstypen' (s. 5849). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Romanesque font of 'Djursland type'.*

skaftled. Den kedelformede kumme har en diameter på 65 cm. Siderne prydes af en bølgeranke med fem- og firdelte blade, kantet af to spinkle rundstave forneden og en tovstav foroven ved mundingen. På kummens overside findes to diametralt placerede huller, der formentlig hidrører fra fastgørelsen af et †fontelåg.[85] Hist og her ses sparsomme rester af bemaling, der har undsluppet en afrensning 1882.[41] Fonten regnes ligesom de beslægtede stykker i Særslev (s. 5964) og Melby (s. 5906) for et arbejde fra Djursland, hvor der findes en gruppe af nærtstående, rankesmykkede fonte, og hvor de nævnte fynske fonte ifølge Mackeprang 'med sikkerhed kan siges at være hugget'.[86] De djurslandske rankefonte er over en bred kam blevet tilskrevet en stenhugger identificeret med signaturen 'Horder'.[87] Mackeprang antog, at gruppens bedste fonte var hugget af 'Horder', mens resten 'sikkert' måtte være udgået fra 'hans værksted'.[88] I forlængelse af denne tankegang mente H. K. Hein, at Ejlbyfonten 'ikke (hørte) til blandt de bedste Horderfonte' og derfor måtte antages at være et 'værksteds- eller elevarbejde'.[89] Fonten stod 1590 i korets sydside.[15] Den er nu opstillet nordligt under korbuen.

Fig. 47-49. Detaljer af romansk døbefont (s. 5849, jf. fig. 46). 47. Relief med en hest (vestsiden). 48-49. Relieffer med en panter eller løve (øst- og sydsiden). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Details of Romanesque font (cf. fig. 46). 47. Relief with a horse (west side). 48-49. Reliefs with panthers or lions (east and south side).*

Dåbsfad (fig. 51), af noget ubestemmelig alder, men muligvis fra o. 1700(?). Messingfadet, 49 cm i diameter, er glat på nær fanens nyere sikkerhedsgravering med kursiv. Fadet kan muligvis være det samme, der omtaltes 1718.[33] Et messingbækken nævnes også 1814 og 1862.[90]

Som *dåbskande* anvendes en tidligere alterkande af tin (jf. s. 5847). †*Dåbskander*. Der anførtes 1884 at være behov for en ny dåbskande.[25] Et †*fontelåg* fremgår formentlig af huller i døbefontens overside (jf. ovf.).

Prædikestol (fig. 53), dateret 1609, et antagelig nordvestfynsk snedkerarbejde i renæssancestil. Alle fyldinger i stolens tre fag bærer indskårne versalindskrifter (ndf.), og storfelterne rummer tillige fladsnit i form af halvrosetter og indrammende arkader. Sidstnævnte har kannelerede pilastre, karnisprofilerede akantusbladkapitæler og bueslag med forskelligartet ornamentik: henholdsvis perlestav adskilt af balusterlignende led, lænkede ringe og perlestav mellem cirkelsegmenter. Sviklerne udfyldes af vekslende former af treblad. Fagene flankeres af plumpe figurer. På storstykket står joniske hermer i form af skægløse mænd med samlede hænder eller krydsede arme foran det nøgne bryst. Deres rosetprydede kapitæler har for de flestes vedkommende opadsvungne volutter. Det samme gælder skafterne, der prydes af kassetteværk på nær det tredje fag, hvor der ses grene eller træer. På frisens fremspring står kappeklædte mandsbuster med en opslået bog foran brystet (fig. 52), mens postamentet har volutkonsoller med kassetteværk. Derunder, på forsiden af fodlistens fremspringende baseled, sidder englehoveder med krigede kvindehuer. Stolens vandrette lister er glatte på nær gesimsens frise af skæve karnistænder. De fleste af disse er suppleret ved en istandsættelse 1930, hvor man også tilføjede småbøjlerne omkring frisens og postamentets hjørnefremspring, der ikke fandtes tidligere (jf. fig. 31). De skårne *indskrifter* består overvejende af skriftsteder relateret til Ordets forkyndelse. I frisen læses latinske citater, fra opgangen: 1) »ad

Fig. 51. Dåbsfad (s. 5851), af noget ubestemmelig alder, muligvis o. 1700(?). – *Baptismal dish, of somewhat indeterminate age, possibly c. 1700(?)* .

Fig. 50. Kirkens indre med døbefonten (s. 5849) set mod sydvest. Foto Chr. Axel Jensen 1911. – *Interior of church with the Romanesque font, looking south west*.

Fig. 52. Buste, detalje af prædikestol, 1609 (s. 5851 jf. fig. 53). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Bust, detail of pulpit, 1609 (cf. fig. 53).*

evangelisandvm pavperibvs misit me esai(as) 61« (Han har sendt mig for at bringe godt budskab til fattige, Es. 61,1); 2) »qvi credit in filivm dei habet vitam eternam io(h)a(nnes) 3« (Den der tror på Guds søn, har evigt liv, Joh. 3,16); 3) »qve vobis dico omnibvs dico: vigilate: marci: 13« (Hvad jeg siger til jer, siger jeg til alle: Våg! Mark. 13,37). Storfelterne bærer to danske citater, det første er fortløbende over de to første fag: »ver flitig til at bevise dig en retsindig oc vstrafelig arbeder for gvd/ som rettelige deler sandhedsord 2 timott 2« (2 Tim. 2,15). Indskriften i det sidste fag fortsættes på postamentfeltet derunder: »ale gvds ord erre rene oc de erre deris skiold/ som tro paa hannem proverb 30« (Ordsp. 30,5). I de to første postamentfelter findes daterende indskrift: »svggestvs parat(us) tempore past(oris) lavrentii caspa(ris): a(nn)o d(omi)ni 1609« (Prædikestolen er anskaffet i pastor Laurits Jespersens tid i det herrens år 1609).

Farvesætningen fra 1930 består for fyldingernes vedkommende af mørkegråt på det indskårne og lysegråt på det udsparede. De vandrette lister er gråtonede, røde og forgyldte, mens de lodrette rammestykker er mørkegrå. Figurerne er brune, ligesom kassetteværket, der har rød eller blå bund. En læsepult med svejfet forkant hidrører måske fra begyndelsen af 1800-tallet. Prædikestolen er opstillet i skibets sydøsthjørne på en ottekantet bærestolpe, der er fra 1930 ligesom vinkeltrappen, der giver adgang fra koret. Trappen har en rund håndliste af støbejern med kugle- og skiveformede pynteled, monteret i stoleværkets forpanel, der fungerer som trappevange. Indgangen skærmes mod nord af et enkeltfags fyldingspanel med en firkantet mægler med pagodeformet håndstøtte.

Prædikestolen er, som postamentfelterne anfører, anskaffet 1609, da Laurits Jespersen var sognepræst. Han var samtidig kirkeværge, hvad der fremgår af kirkens summariske regnskaber, som dog lader prædikestolen være uomtalt.[16] Der er formentlig tale om et arbejde fra Bogense eller købstadens opland. Den oprindelige staffering er ukendt, da der ikke er foretaget farvearkæologiske undersøgelser.[24] Prædikestolen omtales tidligst 1817, da en synsforretning betegnede den som 'højst tarvelig', ligesom den blev omtalt som 'simpel og plump' det følgende år.[23] En muret †trappe fremgår af en synsforretning 1819, idet det bemærkedes, at trinene til prædikestolen var af forskellige typer sten.[23] Senere fandtes en †vinkeltrappe af træ med opgang fra nord og to håndlister båret af slanke tremmer (jf. fig. 31). En firkantet †bæresøjle (jf. fig. 31) var formentlig opsat samtidig. Ved nymalingen af kirkens inventar o. 1870[25] må prædikestolen have fået en lys egetræ-

Fig. 53. Prædikestol, 1609 (s. 5851). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Pulpit, 1609.*

QVI CREDIT IN FILI
VM DEI HABET VIT
AM ETERNAM IO 3
SOM RETTELI
GEDELERSA
NDHEDSOR
D·Z TIMOTH
LAVRENTII CASPA:
AO DNI 1609

sådring med hvide fyldinger, der er omtalt 1911 (jf. fig. 31).[57] Prædikestolen blev måske sænket ½ alen 1916 for at mindske præstens gener af varmeudstråling fra kakkelovnen (jf. s. 5838).[25] En istandsættelse blev foretaget 1930 under ledelse af arkitekt Knud Lehn Petersen. Snedkermæssigt omfattede den en udskiftning af bærestolpe og opgang, ligesom kurvens konsolfrise blev fuldstændiggjort og småbøjler opsat på frise- og postamenthjørner. Endelig blev stolen nystafferet i farver tilpasset altertavlen.[24]

Prædikestolsbeklædning, antagelig o. 1986,[53] af lysegrøn uld. †*Prædikestolsbeklædning*, 1850, af rødt bomuldsfløjl med gule silkefrynser.[45]

En †*prædikestol* fandtes 1590 opstillet i skibets sydside.[15]

Stolestader (jf. fig. 32), 1930, tegnet af Knud Lehn Petersen.[91] De 132 cm høje gavle har glatprofileret og højrektangulær fylding kronet af en vælsk gavl over tandsnitsliste. Sæderne hviler på udsavede forstykker, mens ryglænet udgøres af sammenføjede profilbrædder. To korte fyldingspaneler flankerer prædikestolsopgangen (jf. ovf.) og siddepladserne ved døbefonten. To andre paneler med kvadratiske fyldinger, der flankerer indgangen fra våbenhuset, er genbrugt fra det ældre stoleværk o. 1820, men har fået tilføjet bl.a. en tandsnitsliste. Der er desuden bræddepaneler langs væggene. Bemalingen omfatter forskellige gråtoner og hvidt, mens gavlenes frontoner desuden har rødt. Der er opstillet henholdsvis 13 og 11 stolestader i nord- og sydrækken.

†*Stolestader*. O. 1660 fandtes stole med låger, hvilket fremgår af en kommissionssag mod den tidligere stiftsskriver Niels Lauridsen. Her bemærkedes, at kirkens regnskaber 1661-62 omfattede udgifter til en stolelåge, som endnu ikke var set i kirken.[32] 1718 blev stolene betegnet som 'overalt gamle og brøstfældige',[33] men det vides ikke, om der eventuelt opsattes nye stole på dette tidspunkt. 1814 fandtes der 32 stolestader, hvis træværk 1817 blev omtalt som 'mådeligt', mens kirkesynet året efter fandt, at samtlige stole trængte til eftersyn.[35] Nye stolestader må være opsat i forbindelse med kirkens efterfølgende istandsættelse, idet ældre fotos (fig. 50) viser stolestadegavle af en type, der vandt indpas o. 1820 i langt de fleste af grevskabet Gyldensteens 12 kirker og endnu er bevaret i Nørre Sandager (s. 5800). Gavlene i Ejlby var højrektangulære og glatte på nær to vandrette profillister, der markerede postament- og frisepartier, således at de fremtrådte som enkle pilastre.[92] De to forreste stole i nordrækken og den forreste i sydrækken var lukket med døre, og to af disse stole havde desuden brede ryglæn. Resten af stolene var åbne og havde plankeryglæn.[25] Stoleværket blev malet o. 1870, antagelig i en lys egetræsfarve (jf. prædikestol).[25] Ved et ekstraordinært syn 1910 forud for kirkens overgang til selveje blev det erklæret, at stolene var forsvarlige, men ubekvemme, og at menigheden snart med rette kunne påberåbe sig behovet for nye, 'tidssvarende og pyntelige' stole.[11] På dette tidspunkt var antallet af stole reduceret til 12 i syd og 13 i nord.[11]

†*Skrifte- og degnestole* stod ifølge en synsforretning 1817 på hver deres side af alteret.[23] De var antagelig lukket med panel mod vest, idet et syn 1862 omtaler stolene som lukkede og desuden med trægulv.[25] Samme år anførtes, at præstens stol havde et grønt gardin.[25] De to stoles alder kendes ikke, men da de sammen med prædikestolen (ovf.) 1818 betegnes som 'simple og plumpe', er det muligt, at de blev opsat samtidig med denne.[17] Begge stole blev fjernet 1863, idet en ny †*præstestol* indrettedes bag alterbordet, og degnen anvistes en plads forrest i stolestaderne.[45]

To korte *bænke* fra 1930 med gennembrudte vangeben, svungne armlæn og fyldingsryglæn er tegnet af Knud Lehn Petersen og fremstillet af snedkermester Andersen, Bogense.[93] De er opstillet ved korets syd- og nordvæg. Fire †*bænke* til børnene stod 1814 i koret, fra 1818 anførtes kun to.[94] Tre †*bænke* i tårnrummet nævnes 1910.[11]

Nyere *løse stole* af hvidlakeret træ og med lysegråt uldbetræk på sædet; i tårnrummet.

Pengeblok, 1800-tallet, 88×26×18 cm, svarende til blokke i Melby (s. 5910), Særslev (s. 5970) og Guldbjerg (s. 5762). Den er samlet af fyrretræsplanker og har vandrette profillister, profileret dækplade med ét pengeindkast samt låge med en enkelt lås. Lysegrå bemaling; placeret i skibets sydside ved indgangen. Muligvis omtalt 1862.[25] †*Pengetavle*, omtalt 1814.[23] To †*pengebøsser* til de

Fig. 54. Indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Interior looking west.*

fattige, der omtaltes 1862, har måske svaret til Melbys (s. 5910).[25]

Udvendig dørfløj, 1868,[37] en rektangulær dobbeltfløj, 202×122 cm, med 2×5 let spidsryggede fyldinger. Ydersiden er bemalet med to gråbrune nuancer, indersiden med gråt. I våbenhusets sydfacade. †*Udvendige dørfløje*. Våbenhusets yderdør burde udskiftes ifølge en synsforretning 1718.[33] Samme sted sad 1862 en 'glat dør'.[25]

Indvendig dørfløj, muligvis fra 1848,[37] en enkeltfløjet fyldingsdør i empirestil med genanvendt lås. Fløjen er blevet afkortet til sine nuværende mål (205×128 cm) ved flytning fra nordsiden til sydsiden af døråbningen mellem våbenhus og skib. Ydersiden (jf. fig. 17) prydes af kannelerede rammestykker, der bærer et nu stærkt reduceret, riflet bueslag. De fire fyldinger har knækkede, rundbuede felter med hjørnerosetter; de to øvre fyldinger har fælles, konvergerende bueslag, ligesom på den mere enkle inderside med seks glatte fyldinger. To gangjern af smedejern, det øvre med knæk ved stablen. Lysegrå bemaling på begge sider. Den ældre lås (fig. 55) kan dateres til o. 1632 på grundlag af en dateret dørfløj i Guldbjerg, hvis tilsvarende lås (s. 5762) er udført af Jørgen Smed, der måske også har lavet denne.

Orgel (jf. fig. 54) 1979, med fire stemmer, ét manual. Bygget af Bruno Christensen & Sønner, Terkelsbøl. Disposition (C-g^3): Gedakt 8', Principal 4', Rørfløjte 4', Oktav 2'.

Der er tale om et typeorgel. Orgelhuset er bemalet med lysegråt og hvidt, mens lågerne har grå Jesusmonogrammer, indersidens på blå bund og ydersidens på rød. Det er opstillet på gulvet i tårnrummet med nordøstvendt spillebord og facade.

†*Orgel*, 1924, med fire stemmer, ét manual. Bygget af Horsens Orgelbyggeri ved M. Sørensen. Disposition (C-f^3): Bordun 16', Principal 8', Salicional 8', Fløjte 4'. Svelle. Kobling M+M 4'. Pneumatisk bælgvindlade.[95] En ca. 10×4 cm stor sølvplade, der nu er ophængt sammen med mindekrans nr. 1 (s. 5860), anfører med graveret skriveskrift: »Rentier Christen Andersen og Hustru Marie født Larsen af Odense, begge født i Ejlby, skænkede Ejlby Kirke dette Orgel Aar 1924«. Orglet var opstillet på gulvet i tårnrummet med østvendt spillebord og facade, tegnet af Knud Lehn Petersen.[96]

Salmenummertavler (jf. fig. 32), 1930, tegnet af Knud Lehn Petersen.[97] Tre højrektangulære tavler, 80×60 cm, har glatprofileret rammeprofil med rokokoinspirerede, knækkede hjørner. De er fra første færd indrettet til hængecifre i tre rækker. To enklere, bredrektangulære tavler, 62×48 cm, har glatprofileret ramme (uden knæk) og hængecifre i to rækker samt grå frakturskrift: »Altergang« og »Barnedaab«. Alle tavler har sort fyldingsbund samt lyse- og mørkegrå ramme.

†*Salmenummertavler*. 1-2) Omtalt 1814,[23] antagelig de to højrektangulære, sortmalede plader til kridtskrift, der endnu fandtes før istandsættelsen 1929-30 (jf. fig. 31). 3-5) O. 1850, glatte og svejfede med sidestykker i andre af Gyldensteens kirker (jf. f.eks. s. 5609). De var sortmalede, indrettet til kridtskrift og havde malet frakturindskrift: »Før Prædiken« og »Efter Prædiken«. Tidligst omtalt 1862.[25]

Fig. 55. Lås, o. 1632, detalje af dørfløj mellem våbenhuset og skibet (s. 5855, jf. fig. 14 og 17). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Lock, c. 1632, detail of door panel between porch and nave (cf. figs. 14 and 17).*

Præsterækketavler. 1) (Jf. fig. 14), 1930,[47] tegnet af Knud Lehn Petersen. Den højrektangulære tavle, 197×87,5 cm, har smal, karnisprofileret ramme med knækkede hjørner (jf. salmenummertavler ovf.). Navnene på præster fra reformationen og indtil 1967 er anført med hvidgrå fraktur på sortgrå bund. Rammen er bemalet med gråt, rødt og sortgråt. Ophængt på sydvæggen i skibets vestfag. 2) Efter 1990,[77] højrektangulær, 139,5×88 cm, med fortsat præsterække i hvid antikva på sort bund; der er to gråtoner på rammens platter. Ophængt ved siden af den ældre tavle på sydvæggen i skibets vestfag.

Krucifiks (fig. 66), o. 1900, med en 15,5 cm høj, støbt og forsølvet figur efter barokt forlæg. Det 40 cm høje korstræ er sortmalet med blanke profilkanter og bærer såvel Adams hovedskal som skriftrulle med »INRI«, begge dele i sølvplet. Ophængt på den sydlige del af triumfmuren, over prædikestolen.

To *lysekroner* (jf. fig. 32) af model 'Fejøkronen', anskaffet 1952 fra firmaet Knud Eibye, Odense.[43] Ligesom forlægget har de syv s-svungne arme med bladsmykkede pynteled og 14 små pyntearme.[98] Balusterstammen krones af dobbeltørn og har profileret hængekugle med profilknop. Ophængt i skibets to fag.

Tre †*lysekroner*, o. 1914.[99] Ringkronerne i gennembrudt messingblik med fire lyskilder hængende fra volutsvungne bøjler var muligvis de 'lamper', som Kirkeministeriet 1914 fandt 'uegnede'.[25] Kasseret 1950.[53]

Hatteknager på skibets sydvæg (jf. fig. 50) blev formentlig anbragt o. 1863.[25] Nu i tårnrummets vestlige rum.

En †*ligbåre* havde plads i våbenhuset indtil 1820, da den flyttedes til et nyindrettet 'materialhus'.[100]

Tårnur, 1978, med elektronisk urværk og kvadratisk urskive på tårnets nordside (jf. fig. 5). Skiven af krydsfiner med hvide romertal på sort bund og visere af forgyldt kobber er tegnet af Ebbe Lehn Petersen.[101]

Fig. 56. Klokke, 1830, støbt af I. C. & H. Gamst, København (s. 5857). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *Bell, 1830, cast by I. C. & H. Gamst, Copenhagen.*

Klokke (fig. 56), 1830, støbt af I. C. & H. Gamst, København, diameter 80 cm.[102] Om halsen løber en akantusranke kantet af perlestave og støberindskrift med versaler mellem glatte lister. Indskriften er utilgængelig på grund af klokkens placering.Ved slagringen er yderligere to lister. Klokken er ophængt i en slyngebom af træ (forstærket med jernbeslag) i tårnets nordre glamhul (jf. s. 5829). Den hang oprindeligt i en †klokkestol, men blev flyttet til den nuværende plads mellem 1862 og 1881.[45]

†*Klokker.* En lille klokke på 15 lispund (120 kg) blev afleveret ved klokkeskatten 1528-29.[2] Lige siden Jacob Madsens visitats 1590 omtales kun en enkelt klokke.[103]

Fig. 57. Gravsten nr. 1 (s. 5858, jf. fig. 58), o. 1579, over Hilleborg Daa († 1612), hendes mand Vilhelm Oldeland († 1566) og søster Anne Daa († 1579). Tegning af Søren Abildgaard 1762. I NM. – *Tombstone no. 1 (cf. fig. 58), c. 1579, of Hilleborg Daa (†1612), her husband Vilhelm Oldeland (†1566) and her sister Anne Daa (†1579). Drawing by Søren Abildgaard, 1762*

GRAVMINDER

Gravsten. 1) (Fig. 57-58), o. 1579, tilskrevet 'Odense-Kopisten',[104] over Hillebaare Daae (Hilleborg Daa), † □. <juli 1612>, hendes ægtemand gennem 1 år og 9 uger, Wilhelm Oldeland til Weilogaard (Vejlegård), †14. dec. (1566)[105] i Nyborg og begravet (15)67 i sin sognekirke »We(i)lo« (Vejle Sogn, Svendborg Amt), og hendes søster, jomfru Anne Daa, †21. febr. 1579 på »Skarupgaard« (Skårup (Dåholm), Skovby Sogn).

Figursten af lysegrå kalksten, 225×133 cm, med tre slanke figurer stående under en tredobbelt arkade. Dens rundbuede og hulkelede bueslag hviler på profilkapitæler med granatæblekonsoller, mens pilastre blot er antydet yderst som smalle lister, hvis forkortning forneden giver indtryk af et perspektivisk gulv. Derunder findes gravskriften anført med reliefversaler i et bredrektangulært felt kantet af en kvartstav. Over arkaden ses en frise med seks våbener i symmetriske renæssanceskjolde og med løvformede hjelmklæder, der ukonventionelt udspringer fra skuldrene og ikke fra issen.[106] Tv. ses Vilhelm Oldelands fædrene og mødrene våbener: Oldeland (courtoisievendt) og Munk. Dernæst de to søstres aner: Daa, Bennich, Gyldenstierne (antagelig) og Barsebæk.[107]

Hilleborg Daa er vist som den centrale figur, let vendt mod ægtemanden tv. Hun bærer enkedragt med langt hovedlin, hvis snipper hænger ned foran den fodlange kåbe, der har smal kantbesætning og høj, opretstående krave omkring en pibekrave. Skosnuderne titter lige frem under den ligeledes fodlange kjole med tætsiddende ærmer og pibemanchetter; hun bærer desuden plisseret forklæde. Hendes arme er krydset foran livet, venstre hånds pege- og ringfinger er ringbesatte.

Vilhelm Oldeland (tv.) er vist i fuld rustning og med kroppen let drejet mod enken. Han har kort, bølget hår og langt, tvedelt fuldskæg. Venstre hånd griber om et sværd, mens den højre hviler på hoften; stridshandskerne har imiterede negle. Skoene er komuleformede og uden sporer. Hjelmen med strudsefjersprydelse står ved hans fødder.

Anne Daa (th.) bærer en perlebesat hue. Kåben er fodlang med skaktavlmønster på den nedre tredjedel. Den har desuden høj, opretstående krave (hvorunder pibekrave) samt skulderpuffer og takkede forbræmmer. Hendes kjole og forklæde svarer til søsterens. Armene er krydsede foran livet, og venstre hånds pegefinger er ringbesat. Om halsen hænger to kraftige kæder med kvadratiske led.

Gravstenen er af Chr. Axel Jensen tilskrevet den såkaldte Odensekopist, en stenhugger, hvis pseudonym er afledt af hans tydelige inspiration fra Gert van Groningens værksted i Østjylland og en formodet lokalisering i Odense.[108] Fra Odense-

Fig. 58. Gravsten nr. 1 (s. 5858), o. 1579, over Hilleborg Daa (†1612), hendes mand Vilhelm Oldeland (†1566) og søster Anne Daa (†1579). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Tombstone no. 1, c. 1579, of Hilleborg Daa* (†*1612*)*, her husband Vilhelm Oldeland* (†*1566*) *and her sister Anne Daa* (†*1579*).

kopistens værksted er udgået en række figursten, blandt hvilke denne sten i kraft af anevåbenernes udformning og mandsfremstillingen slutter sig til en yngre gruppe på syv sten.[109] Den skiller sig ud ved en forenklet figurindramning og et begrænset antal anevåbener, hvilket uden tvivl skyldes de tre figurers større pladskrav.

Stenen er bestilt af Hilleborg Daa efter Anne Daas død 1579. Den omtales tidligst 1590, da biskop Jacob Madsen iagttog den i korets gulv: »Ligger vdj Choret en Sten offuer Vilhelm Aaldeland, hans Frues Søster Jomfrue Anne Daa, oc staaer paa Stenen Fru Hilleborg till Skorop; er iche død«.[110] Søstrenes valg af Ejlby som begravelsessted trods deres bopæl i Skovby Sogn hænger formentlig sammen med deres jordbesiddelser i Ejlby (»haffuer Bønder der i Sognet«), hvor der i øvrigt ikke fandtes nogen hovedgård.[15] Vilhelm Oldeland blev som nævnt ovenfor begravet i Vejle Kirke (Svendborg Amt) og ikke i Ejlby.[111]

Stenen er siden 1800-tallet indmuret i tårnrummets skillevæg, kantet af en glatprofileret stukramme, der tidligere havde en mørktonet marmorering, men nu er hvid.[112] Oprindeligt lå stenen nordligt i korets gulv, hvad der tidligst bevidnedes 1590 af biskop Jacob Madsen (jf. ovf.) og senest 1762 af tegneren Søren Abildgaard.[113] 1860 fandtes den ifølge biskop C. T. Engelstoft 'henlagt' i tårnrummet, måske en upræcis beskrivelse af det nuværende arrangement.[114] Den var således ikke blandt de ligsten i koret, som ifølge kirkesynet 1862 skulle fjernes (jf. ndf.).[25]

2) (Fig. 59), o. 1592, over »Andreas Erasmi past(or) (eccle)siæ Eygelb(y) & Melb(y)«, dvs. sognepræst Anders Rasmussen, ⋆o. 1536,[15] †18. apr. 1592.[115]

Fladbuet, let rødlig kalksten, 61×54 cm. En rulleværkskartouche indfatter et stort bredovalt skriftfelt og et lille felt derunder. Skriftfeltet, der kantes af perlestav, rummer latinsk gravskrift med udslidte reliefversaler, hvoraf stort set kun navn og titel kan udledes. I det lille felt ses et skjold med den afdødes initialer »AR«, gentaget på skjoldets flanker; i rundingerne mottoet »vince malvm bono« (overvind det onde med det gode, Rom. 12,21). Over skriftfeltet er et relief af Opstandelsen (den opstandne frelser foran en åben sarkofag), omgivet af et slynget skriftbånd med indskrift i indhuggede versaler: »vivo tibi moriorq(ue), tibi tibi chr(ist)e resvrga(m) te qvia ivstifica chr(ist)e p(re)hendo fide« (jeg lever for dig, jeg dør for dig, jeg vil genopstå for dig, Kristus, fordi jeg omfatter dig med retfærdig tro).[116] Hjørnemedaljoner viser brystbilleder af evangelisternes symbolvæsener, der fremholder navneskjolde med indhuggede versaler, foroven »Matthevs« (tv.) og »Iohannes«, forneden »Marc(us)« (tv.) og »Lvcas«. Stenen må oprindeligt have ligget i korets gulv, hvorfra flere ligsten skulle fjernes 1862.[25] Den er nu indmuret i korbuens nordre vange, hvor den også fandtes 1911.[57]

†*Senmiddelalderlig gravsten.* En ligsten med 'munkebogstaver', dvs. minuskelskrift, nævnes i *Danske Atlas* 1774.[117] Den kan have ligget i koret, hvorfra flere gravsten blev fjernet o. 1862 (jf. ovf.).[25]

Mindetavle (jf. fig. 54), o. 1888, for sognepræst gennem 41 år, Rasmus Christian Heilmann, ⋆31. aug. 1817, †23. aug. 1888 og begravet i Sverige. Den rektangulære tavle af lysegråt marmor, 48×41,5 cm, har indhuggede, forgyldte versaler. Tavlen, der er bekostet af Ejlby og Melby menigheder, er indsat i korbuens søndre vange i en fladbuet cementramme, 73×58 cm, med krydsede palmegrene i relief. Et sidestykke findes i Melby (s. 5913).

Mindekranse. 1) 1927, for rentier Christen Andersen (1852-1927) og hustru Ane Marie Andersen født Larsen (1855-1926), skænket af menigheden i 'taknemlig erindring' (jf. †orgel) ved førstnævntes begravelse 21. jan. 1927.[118] Egeløvskrans af sølv, ca. 37×26 cm, med graveret skriveskrift på sløjfen, opsat på sort fløjl. Den er indsat bag glas i en profilramme af træ bemalet i to lysegrå toner. En sølvplade, der var opsat på †orglet (s. 5856), er sekundært indsat ved kransen. Ophængt på nordvæggen i skibets vestfag.

2) (Fig. 60), 1931, for Johan Jakob Hvalsøe Scheffmann (1845-1931), lærer i Ejlby 1879-1913, givet af 'gamle elever og venner' ved begravelsen 8. apr. 1931. Bøgeløvskrans af sølv, ca. 47×35 cm, med graveret skriveskrift på sløjfen. Opsat på sort fløjl bag glas i en profilramme af træ med bemaling som nr. 1. Ophængt på sydvæggen i skibets østfag.

Fig. 59. Gravsten nr. 2 (s. 5860), o. 1592, over sognepræst Anders Rasmussen (o. 1536-92). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Tombstone no. 2, c. 1592, of parson Anders Rasmussen (c. 1536-92).*

Gravkrypt? Synsmænd fandt 1815, at en nøgle til 'kælderen' burde udskiftes.[23] Dette kunne muligvis henvise til en gravkrypt for præsterne, der med få undtagelser (jf. s. 5913) begravedes i kirken indtil 1798.[119] Eksistensen af en gravkrypt kan imidlertid ikke bekræftes andetsteds.[120]

Kirkegårdsmonumenter. 1) O. 1827, over sognepræst Christian Tidemand Lend, ⋆2… sept. (1758), †22. nov. (18)27.[121] Personalia er anført med indhuggede og sortmalede versaler på en hvid marmortavle, 40×30,5 cm, rektangulær med knækkede, nedre hjørner. Den er indsat i en glat stele af grålig sandsten, 107,5×49×23 cm, med karnisprofileret gesims og flad trekantgavl samt kubisk fodstykke (13×55×29 cm). Østligst på kirkegården.

2) O. 1850, over degnen J(ohan Jacob) W(edel) Hvalsø, ⋆20. maj 1773 i Fredericia, †7. jan. 1850,[121] og hustru Iohanne (Johanne) Oline Dahm, ⋆10. febr. 1777 i København, †18. okt. 1855 i Ejlby. Ægteparrets personalia findes på hver deres rektangulære, hvide marmorplade, 38×29 cm, med indhuggede og sortmalede versaler. Hans gravskrift afsluttes med en henvisning til Sl. 15,1-3, hendes med »Du stred og du overvandt«. Pladerne er indsat på hver side af en sandstensstele, 47×43×21 cm. Den står på et karnisprofileret fodstykke og krones af et 60 cm højt marmorkors. Østligst på kirkegården.

Fig. 60. Mindekrans nr. 2 (s. 5860), 1931, for lærer Johan Jakob Hvalsøe Scheffmann (1845-1931). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Memorial wreath no. 2, 1931, for teacher Johan Jakob Hvalsøe Scheffmann (1845-1931).*

KILDER OG HENVISNINGER

Nedenfor er anført en oversigt over arkivalier eller utrykte kilder og litteratur anvendt i beskrivelsen af Ejlby Kirke. For en oversigt over arkivalier og litteratur samt forkortelser anvendt i Odense Amt i almindelighed jf. også s. 52-54 samt 56-59. Henvisninger til Danmarks Kirker, Kbh. 1933-, er angivet som DK, efterfulgt af betegnelsen for det pågældende amt; referencer inden for Odense Amt har dog kun sideangivelse.

Arkivalier. *Rigsarkivet, København* (RAK). *Rentekammeret, Regnskaber 1433-1559.* Fortegnelser over indkrævede klokker 1528-29 (*Rtk. Regnskaber 1433-1559.* Fortegnelser over indkrævede klokker 1528-29). *Danske Kancelli, 1. departement.* Brevbog 1816. H17-21 (*DaKanc, 1. dept.* Brevbog 1816. H17-21).

Rigsarkivet, Odense (RAO). *Bispearkivet.* Synsforretninger og andre indberetninger om kirkebygninger 1631-1702 (*Bispeark.* Synsforretninger 1631-1702); Synsforretninger over kirker 1718-35 (*Bispeark.* Synsforretninger 1718-35); Synsforretninger over kirker og præstegårde 1872-98 (*Bispeark.* Synsforretninger 1872-98); Visitatsprotokol 1588-1896 (*Bispeark.* Visitatsprotokol 1588-1896); Visitatsprotokol 1732-1803 (*Bispeark.* Visitatsprotokol 1732-1803); Stiftets almindelige breve 1651-70 (*Bispeark.* Stiftets alm. breve 1651-70). *Odense Amtsprovstis arkiv.* Korrespondance ang. Lunde, Skam og Skovby Herreder 1807-37 (*Provstiark.* Korrespondance 1807-37). *Lunde-Skam-Skovby herreders provstis arkiv.* Synsprotokol 1844-1922 (*Provstiark.* Synsprotokol 1844-1922). *Bogense provstis arkiv.* Synsprotokol 1904-2000 (*Provstiark.* Synsprotokol 1904-2000). *Ejlby Sogn.* Regnskabsbog 1577-1664 (*Ejlby Sogn.* Kirkergsk. 1577-1664). *Pastoratsarkivet.* Diverse arkivalier 1853-1922 (*Pastoratsark.* Div. arkivalier 1853-1922); Ministerialbog 1655 ff. (*Pastoratsark.* Ministerialbog 1655 ff). *Menighedsrådets arkiv.* Kirkeprotokol 1862-1925 (*Menighedsrådsark.* Kirkeprotokol 1862-1925); Forhandlingsprotokol 1977-89 (*Menighedsrådsark.* Forhandlingsprotokol 1977-89). *Gyldensteen godsarkiv.* Grevskabets kirker 1699-1918 (*Gyldensteen godsark.* Grevskabets kirker 1699-1918); Vedr. kirkerne 1803-1907 (*Gyldensteen godsark.* Vedr. kirkerne 1803-1907). *Vedel Simonsens samlinger.* Skovby Herreds beskrivelse. Ejlby (*Vedel Simonsens samlinger.* Skovby Herred).

Kirkens arkiv. Synsprotokol 1925-89 (*Kirkens arkiv.* Synsprotokol 1925-89); Synsprotokol 1990-2013 (*Kirkens arkiv.* Synsprotokol 1990-2013); Menighedsrådets forhandlingsprotokol 1924-84 (*Kirkens arkiv.* Forhandlingsprotokol 1924-84).

Nordfyns Kommune, Byggesagsarkivet.

Nationalmuseet (NM). Indberetninger: Mogens Clemmensen 1911 (bygning og kirkegård); Chr. Axel Jensen 1911 (inventar og gravminder); Chr. Axel Jensen u.d. (gravsten); projektbeskrivelse ved Knud Lehn Petersen 1929 (bygning og inventar); Karin Vestergaard Kristiansen 2004 (altertavle). Korrespondancearkivet (NM. Korrespondancearkiv). Notesbøger: Søren Abildgaard II (1762), 14-15. Manuskripter: C. T. Engelstoft, *Kirkerne i Fyens Stift* (*Tillæg til Jacob Madsens Visitatsbog).* Begyndt 1853.

Tegninger og opmålinger. *Nationalmuseet* (NM). Søren Abildgaard 1762 (gravsten); J. Vilhelm Petersen 1919 (alterstager); Mogens Clemmensen 1911 (skitser, detaljer af hjørnehoveder, rentegning af samme samt tagværker); N. P. Jensen o. 1900 (plan); Knud Lehn Petersen u.å. (plan før og efter istandsættelse samt stolestader m.m.); Knud Lehn Petersen u.å. (forslag til orgelfacade); Lehn Petersens Tegnestue u.å. (plan).

Litteratur. Orla Hylleberg Eriksen, *Dendrokronologisk undersøgelse af tagkonstruktion over Ejlby Kirke*, Odense Amt, NNU rapport nr. 70, Nationalmuseet 2019 (*Hylleberg Eriksen* 2019).

Historisk indledning og omgivelser ved Lasse J. Bendtsen, bygningsbeskrivelse ved Kirstin S. Eliasen, inventar og gravminder ved Lasse J. Bendtsen, orgler dog ved Kristian Lumholdt. Oversættelser ved James Manley (engelsk) og Peter Zeeberg (latin). Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet oktober 2021.

[1] *Diplomatarium Danicum*, udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Kbh. 1938-, 3. rk., VIII, nr. 293 (14. apr. 1369). »Kerspel« er en nedertysk form af »Kirchspiel« (sogn).
[2] RAK. *Rtk. Regnskaber 1433-1559*. Fortegnelser over indkrævede klokker 1528-29.
[3] Ellen Jørgensen, *Helgendyrkelse i Danmark*, Kbh. 1909, 155.
[4] RAO. *Bispeark*. Skovby Herreds breve. Oplysningen om annekspræstegården er ikke medtaget i publikationen af kilden i *De ældste danske Arkivregistraturer* I-V, Kbh. 1854-1910, V, 952.
[5] L. S. Vedel Simonsen, *Fyens Vilkaar i den saa kaldte Grevens Feide med et Chart over Valpladsen paa Øxnebjerget*, Kbh. 1813, 102.
[6] *Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold 1551-1660*, udg. af Rigsarkivet, Kbh. 1885-2005, 20. juli 1607.
[7] *Kancelliets Brevbøger* (note 6), 1. okt. 1611.
[8] RAO. *Bispeark*. Synsforretninger 1631-1702.
[9] *Kancelliets Brevbøger* (note 6), 14. aug. 1660.
[10] *Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet jordegods i Danmark, fra Reformationen til Nutiden, 1535-1765*, I-IV. Udg. af Rigsarkivet, Kbh. 1892-1955, II, 623 (8. aug. 1687).
[11] RAO. *Pastoratsark*. Div. arkivalier 1853-1922.
[12] RAO. *Gyldensteen godsark*. Grevskabets kirker 1699-1918; *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925.
[13] Gavebrevet vedr. gården i Svenstrup var gået tabt o. 1760. Hans de Hofman, *Samlinger af publique og private Stiftelser, Fundationer og Gavebreve* I-X, Kbh. 1755-65, V, 310.
[14] RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925; *Bispeark*. Synsforretninger 1872-98; *Provstiark*. Synsprotokol 1844-1922; *Gyldensteen godsark*. Grevskabets kirker 1699-1918.
[15] Jens Rasmussen og Anne Riising, *Biskop Jacob Madsens visitatsbog 1588-1604*, Odense 1995, 283-284.
[16] RAO. *Ejlby sogn*. Kirkergsk. 1577-1664.
[17] RAO. *Provstiark*. Korrespondance 1807-37.
[18] RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925; *Kirkens arkiv.* Synsprotokol 1925-89.
[19] *Kirkens arkiv.* Synsprotokol 1925-89; jf. NM. Indb. ved Mogens Clemmensen 1911.
[20] Indgangen nævnes tidligst i en synsforretning 1820 og omtaltes 1924 som 'lågen til skolen'. RAO. *Gyldensteen godsark*. Vedr. kirkerne 1803-1907; RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925.
[21] Nordfyns Kommune, Byggesagsarkivet; NM. Korrespondancearkiv.
[22] RAO. *Vedel Simonsens samlinger.* Skovby Herred. Jf. også J. P. Trap, *Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark*, 5. udg. Kbh. 1953-72, XII, 377. Meddelelsen til Vedel Simonsen skyldtes degnen Johan Jacob Wedel Hvalsø (1773-1850), jf. kirkegårdsmonument nr. 2. Fundet blev gjort på matriklen Ejlby by nr. 2a.
[23] RAO. *Gyldensteen godsark*. Vedr. kirkerne 1803-1907.
[24] NM. Korrespondancearkiv.
[25] RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925.
[26] Jf. Niels Jørgen Poulsen, »De græsklædte grave. Landsbykirkegården fra grønning til haveanlæg«, *Nationalmuseets arbejdsmark* 2003, 49-65.
[27] RAO. *Provstiark*. Korrespondance 1807-37; *Gyldensteen godsark*. Vedr. kirkerne 1803-1907.
[28] Det kan ikke udelukkes, at der under dette skifte af kvadre befinder sig et enkelt, jorddækket sokkelled med f.eks. skråkant.
[29] Hvilket fremgår af N. P. Jensens plan o. 1900
[30] RAO. *Provstiark*. Kirkesyn 1924-49; *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925.
[31] RAO. *Ejlby Sogn*. Kirkergsk. 1577-1664. Jf. også Aage Fasmer Blomberg, *Fyns vilkår under svenskekrigene 1657-1660*, Odense 1973, 512.
[32] RAO. *Bispeark*. Stiftets alm. breve 1651-70.
[33] RAO. *Bispeark*. Synsforretninger 1718-35.
[34] RAO. *Bispeark*. Visitatsprotokol 1732-1803.
[35] RAO. *Gyldensteen godsark*. Vedr. kirkerne 1803-1907; *Provstiark*. Korrespondance 1807-37.
[36] RAK. *DaKanc, 1. dept*. Brevbog 1816. H17-21. Nr. 1466a, 1. juni 1816.
[37] RAO. *Provstiark*. Synsprotokol 1844-1922.
[38] RAO. *Bispeark*. Synsforretninger 1872-98; *Provstiark*. Synsprotokol 1844-1922; *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925.
[39] RAO. *Provstiark*. Synsprotokol 1844-1922; *Bispeark*. Synsforretninger 1872-98; *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925.
[40] RAO. *Bispeark*. Synsforretninger 1872-98.
[41] RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925; *Bispeark*. Synsforretninger 1872-98.

Fig. 61. Skitse af kirken i biskop Jacob Madsens visitatsbog. I RAO. – *Sketch of the church in Bishop Jacob Madsen's book of visitations.*

[42] RAO. *Gyldensteen godsark*. Grevskabets kirker 1699-1918.
[43] NM. Korrespondancearkiv; *Kirkens arkiv.* Forhandlingsprotokol 1924-84.
[44] *Kirkens arkiv.* Synsprotokol 1925-89; Forhandlingsprotokol 1924-84; RAO. *Provstiark*. Synsprotokol 1904-2000.
[45] RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925; *Provstiark*. Synsprotokol 1844-1922.
[46] RAO. *Provstiark*. Synsprotokol 1844-1922; *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925; *Bispeark*. Synsforretninger 1872-98.
[47] *Kirkens arkiv*. Forhandlingsprotokol 1924-84.
[48] *Hylleberg Eriksen 2019*. Der blev i alt udtaget otte prøver af tagværket som boreprøver. Alle de borede prøver er udtaget gennem splintveddet. Fem af prøverne blev ikke målt, da der var for få årringe. De tre målte prøver kunne desværre ikke dateres.
[49] MN. Korrespondancearkiv; *Kirkens arkiv*. Forhandlingsprotokol 1924-84; Kirkeprotokol 1925-89; RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprotokol 1977-89.
[50] *Kirkens arkiv.* Kirkeprotokol 1925-89; Forhandlingsprotokol 1924-84.
[51] RAO. *Gyldensteen godsark*. Grevskabets kirker 1699-1918; *Pastoratsark*. Div. arkivalier 1853-1922.
[52] RAO. *Provstiark*. Kirkesyn 1924-49.
[53] *Kirkens arkiv.* Synsprotokol 1925-89.
[54] RAO. *Bispeark*. Synsforretninger 1872-98; *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925.
[55] NM. Projektbeskrivelse ved Knud Lehn Petersen 1929. Ved istandsættelsen medvirkede snedkermester Andersen, Bogense, samt malerne A. Petersen, Særslev, og Herluf Jacobsen, Ejlby. *Kirkens arkiv*. Forhandlingsprotokol 1924-84.
[56] RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925; *Provstiark*. Synsprotokol 1844-1922. Ifølge Chr. Axel Jensens vurdering var bordet 'vistnok omdannet i ny tid'. NM. Indb. ved Chr. Axel Jensen 1911.
[57] NM. Indb. ved Chr. Axel Jensen 1911.
[58] Det ses dog ikke udskiftet med et sort klæde, som det var tilfældet i andre af grevskabet Gyldensteens kirker o. 1820 (jf. f.eks. s. 6036). RAO. *Gyldensteen godsark*. Vedr. kirkerne 1803-1907; *Provstiark*. Korrespondance 1807-37.
[59] Jf. foto B2776 i Søndersø og Omegns Lokalhistoriske Arkiv.
[60] Adolph Goldschmidt, *Die Elfenbeinskulpturen* 1-4, Berlin 1914-26, III, 1926, kat.nr. 130. Niels-Knud Liebgott har foreslået en lidt ældre datering til 'tiden kort før år 1100'. Niels-Knud Liebgott, *Elfenben*, Kbh. 1985, 22.
[61] *Liebgott 1985* (note 60), 22.
[62] *Goldschmidt 1926* (note 60), kat.nr. 130. Om ringkorstypen se: Joanna Wolska, *Ringkors från Gotlands medeltid: en ikonografisk och stilistisk studie*, Stockholm 1997.
[63] NM. Korrespondancearkiv.; RAO. *Gyldensteen godsark*. Grevskabets kirker 1699-1918.
[64] Storstykket består af lodrette brædder og postament, gesims samt topstykke af vandrette brædder. De er samlet ved fjer og not eller løs fjer samt fastholdt af revler. NM. Indb. ved Karin Vestergaard Kristiansen 2004.
[65] Ved sin visitats 1860 bemærkede biskop C. T. Engeltoft også om altertavlen, at den »skal være af Dalin«. C. T. Engelstoft, Kirkerne i Fyens Stift (Tillæg til Jacob

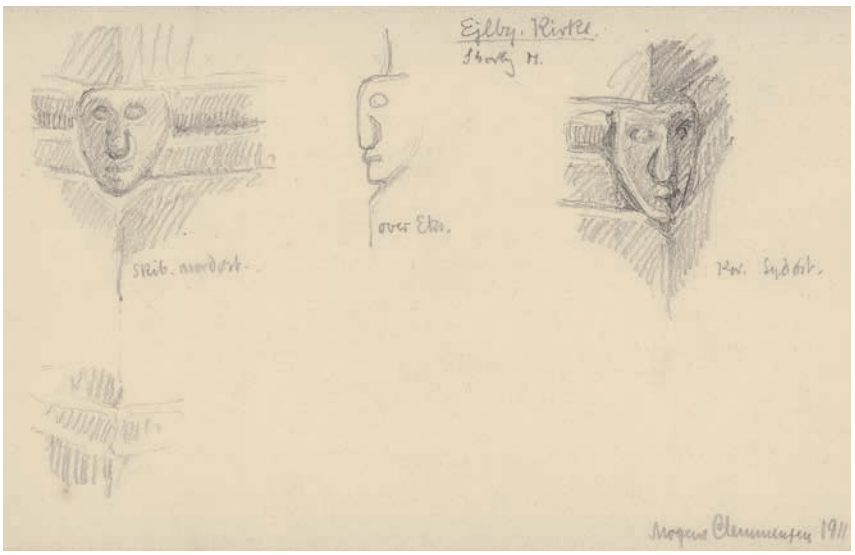

Fig. 62. Skitse af hjørneknopper med hoveder (s. 5825). Mogens Clemmensen 1911 – i NM. – *Sketch of corner knobs with heads.*

Fig. 63. Skibets vestgavl (s. 5826). Foto Arnold Mikkelsen 2020. – *West gable of nave.*

Madsens Visitatsbog). Begyndt 1853. Manuskript i NM, 99-100.

[66] Dahlins maleri i Hjadstrup er en nystaffering af en ældre tavle af samme type.

[67] Ud over Dahlins forsvundne tavle i Melby (s. 5904) kan han rimeligvis også tilskrives en tabt tavle i Stenstrup (*DK Svendborg* 2144).

[68] NM. Projektbeskrivelse ved Knud Lehn Petersen 1929.

[69] NM. Indb. ved Karin Vestergaard Kristiansen 2004.

[70] Jf. Sissel F. Plathe og Jens Bruun, *Danmarks Middelalderlige Altertavler*, Odense 2010, 212.

[71] Jf. NM. Indb. ved Chr. Axel Jensen 1911.

[72] Jf. også *Abildgaard* II¸ 15. *Danske Atlas* gengiver også 'munkebogstaverne', men har byttet om på de sidste to ord. Erich Pontoppidan og Hans de Hofman, *Den danske Atlas* I-VI, Kbh. 1763-81,VI, 1774, 619.

[73] L. S. Vedel Simonsen, *Samlinger til den fyenske Herregaard Elvedgaards Historie*, Odense 1845-46, 4. hft., 91.

[74] Ifølge Erik Horskjær skulle de sidste rester af tavlen være forsvundet i 'nyeste tid'. *Trap 5. udg.* (note 22), XII, 376. Chr. Axel Jensen fandt dog ingen rester af den forsvundne tavle ved sit besøg i kirken 1911. NM. Indb. ved Chr. Axel Jensen 1911.

[75] Chr. A. Bøje, *Danske guld og sølv smedemærker før 1870*, I-III, revideret og udvidet udg. ved Bo Bramsen m.fl., Kbh. 1979-82, II, 119-120.

[76] RAO. *Provstiark*. Synsprotokol 1844-1922; *Bispeark*. Synsforretninger 1872-98.

[77] *Kirkens arkiv*. Synsprotokol 1990-2013.

[78] Jf. *Bøje 1979-82* (note 75), II, 119-120.

[79] RAO. *Provstiark*. Synsprotokol 1844-1922; *Bispeark*. Synsforretninger 1872-98; *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925; *Gyldensteen godsark*. Grevskabets kirker 1699-1918.

[80] Sml. endvidere med Rasmus Rasmussen Møllers alterkalk til kirken (s. 5847) og sygekalken i Bogense (s. 2149).

[81] RAO. *Vedel Simonsens samlinger*. Skovby Herred.

[82] Betrækket er formentlig fra o. 1986. *Kirkens arkiv.* Synsprotokol 1925-89.

[83] M. Mackeprang, *Danmarks middelalderlige Døbefonte*, Kbh. 1941, 109, 140.

[84] Jf. *Mackeprang 1941* (note 83), 301. Det kan ikke afgøres med sikkerhed, hvorvidt der (trods manglen på stigbøjler) er tale om en ryttersadel eller, som antaget af Chr. Axel Jensen, en kløvsadel, dvs. en sadel til godstransport. NM. Indb. ved Chr. Axel Jensen 1911. En

Fig. 64. Alterkande (nu dåbskande) af tin, anskaffet 1882 fra Arendal Høy, København (s. 5847). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Altar jug (now baptismal jug) of pewter, acquired in 1882 from Arendal Høy, Copenhagen.*

opsadlet hest med grime ses også på døbefontskummen i Øster Broby (*DK Sorø* 593).

[85] Jf. *Mackeprang 1941* (note 83), 67.

[86] Mackeprang foreslog, at kalkskuder kunne have transporteret rankefontene til Fyn. *Mackeprang 1941* (note 83), 14-15, 140, 299-305.

[87] Johnny Roosval, *Studier i Danmark*, Stockholm 1918, 52-53; Francis Beckett, *Danmarks Kunst* I-II, Kbh. 1924-26, I, 247-48; *Mackeprang 1941* (note 83), 303-305.

[88] M. Mackeprang, »Den romanske Stenskulptur«, V. Thorlacius-Ussing (red.), *Danmarks Billedhuggerkunst,* Kbh. 1950, 38.

[89] H. K. Hein, *Horder – en romansk stenmester*, Romanske Stenarbejder 3, Højbjerg 1986, 66-67. Fonten nævnes ikke blandt 'Horders' værker i Weilbachs Kunstnerleksikon. Søren Bo Christensen, »Horder«, Sys Hartmann (red.), *Weilbachs Kunstnerleksikon,* 4. udg., 3, Kbh. 1995, 409.

[90] RAO. *Gyldensteen godsark*. Vedr. kirkerne 1803-1907; *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925.

[91] NM. Projektbeskrivelse ved Knud Lehn Petersen 1929; NM. Korrespondancearkiv.

[92] Samme forenklede pilasterskema fandtes i Grindløse (s. 5606) og Melby (s. 5910), mens en anden variant med en ophøjet, glat pilaster i næsten hele gavlens bredde fandt anvendelse i Uggerslev (s. 5329), Nørre Højrup (s. 5403), Klinte (s. 5551), Guldbjerg (s. 5761), Nørre Sandager (s. 5800) og Særslev (s. 5968).

[93] NM. Projektbeskrivelse ved Knud Lehn Petersen 1929; jf. også tegninger af Knud Lehn Petersen i NM.

[94] RAO. *Gyldensteen godsark*. Vedr. kirkerne 1803-1907; Grevskabets kirker 1699-1918.

[95] *Kirkens arkiv*. Forhandlingsprotokol 1924-84. I NM ligger forskellige forslag til orgelfacader fra arkitekten foruden et ikke-realiseret forslag til et pulpitur.

[96] Den Danske Orgelregistrant.

[97] NM. Projektbeskrivelse ved Knud Lehn Petersen 1929; tegninger af Knud Lehn Petersen 1929.

[98] Jf. *DK Maribo* 878.

[99] RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925; *Provstiark*. Synsprotokol 1904-2000.

[100] RAO. *Gyldensteen godsark*. Vedr. kirkerne 1803-1907. Om ligbårers placering i våbenhuse og deres senere forflytning, se: Martin Wangsgaard Jürgensen, »Døden bag kirkedøren«, *Skalk* 2016, nr. 2, 18-23.

[101] Uret er helt eller delvist bekostet af Ejlby Hesteforsikring som en gave i forbindelse med forsikringsordningens ophør. NM. Korrespondancearkiv; RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprotokol 1977-89; *Kirkens arkiv*. Forhandlingsprotokol 1924-84; Synsprotokol 1925-89.

[102] Hans Nyholm, *Kirkeklokker i Danmark*, Højbjerg 1996, 19.

[103] *Rasmussen og Riising 1995* (note 15), 283-284; RAO. *Bispeark*. Synsforretninger 1718-35; *Gyldensteen godsark*. Grevskabets kirker 1699-1918; Vedr. kirkerne 1803-1907; *Menighedsrådsark*. Kirkeprotokol 1862-1925.

[104] Chr. Axel Jensen, *Danske adelige Gravsten* I-II, Kbh. 1951-53, kat.nr. 711.

[105] Jf. også A. Thiset, »En samtidig Fortegnelse over

Fig. 65. Stempel »LLR« for Lars Rasmus Rasmussen, Bogense, detalje af sygekalk (s. 5848, jf. fig. 43). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Stamp, "LLR" for Lars Rasmus Rasmussen, Bogense, detail of chalice for the sick (cf. fig. 43).*

danske Adelsmænd, som døde i Aarene 1563-66«, *Personalhistorisk Tidsskrift*, 1. rk., 1, 1880, 122.

[106] Dette træk går igen på flere af værkstedets sten.

[107] Jf. også NM. Indb. ved Chr. Axel Jensen 1911. Det formodede Gyldenstierne-våben har otteoddet i stedet for syvoddet stjerne, og hjelmtegnet er en syvoddet stjerne som hos slægten Pors. Søstrene har ingen kendte aner af den slesvigske lavadelsslægt Bennich. Det er påfaldende, at den korte række ikke omfatter et Ulfeldt-våben for Anne Hansdatter Ulfeldt, der var deres mor jf. *Dansk Adels Aarbog* 1944, II, 28.

[108] *Jensen 1951-53* (note 104), II, 89-91; se endvidere s. 4991 note 72.

[109] De andre seks sten findes i Skovby (s. 5684), Grindløse (s. 5612), Brenderup (Vends Hrd.), Svanninge og Horne (Svendborg Amt) samt Frørup (*DK Sjyll* 360). *Jensen 1951-53* (note 104), II, 90.

[110] *Rasmussen og Riising 1995* (note 15), 283-284. Citatet indebærer, at Vilhelm Oldeland og Anne Daa begge var døde, mens alene Hilleborg Daa var i live 1590. Dette understøttes af biskoppens notater i anden sammenhæng, om at Skårup (Dåholm) beboedes af Hilleborg Daa, hvorimod søsteren ikke nævnes. *Rasmussen og Riising 1995* (note 15), 276. Den på stenen oplyste dødsdag 21. febr. 1579 for Anne Daa må derfor stå til troende, hvorimod den af Ejler Brockenhuus (1548-1602) anførte dato 18. juni 1597 må anses for ukorrekt. »Ejler Brokkenhuses historiske kalenderantegnelser for 16de Aarhundrede«, Joh. Grundtvig (udg.), *Samlinger til Fyens Historie og Topographie*, 6, Odense 1873, 423. Brockenhuus' kalenderoptegnelser regnes generelt for pålidelige vedr. tiden efter deres påbegyndelse 1584, men der er også i andre tilfælde påvist forkerte datoer. Gustav Bang, »Nogle Bemærkninger om Ejler Brokkenhus's historiske Kalenderantegnelser«, *Historisk Tidsskrift* 6. rk., V, 1894-95, 681-695; Hans H. Fussing, »Om Eiler Brockenhuus' kalenderoptegnelser og deres kildeværdi«, *Personalhistorisk Tidsskrift* 9. rk., IV, 1932, 133-35. Adelsårbogens harmonisering (21. febr. 1597) af stenens og Brockenhuus' datoer (hhv. 21. febr. 1579 og 18. juni 1597) må anses for uantagelig. *Dansk Adels Aarbog* 1944, II, 28. På grundlag af Brockenhuus var Chr. Axel Jensen først af den opfattelse, at stenen som helhed måtte være hugget efter 1597 (bortset fra Hilleborg Daas dødsår). NM. Indb. ved Chr. Axel Jensen 1911. Et senere notat viser, at han havde svært ved at forlige sine iagttagelser med Ejler Brockenhuus' oplysninger: »Da jeg så stenen i 1911, troede jeg at den måtte være gjort efter 1597, idet †1579 må være en fejlhugning for 1597, sml. Ejler Brockenhuus-dagbog. Dette kan ikke være rigtigt«. NM. Chr. Axel Jensen u.d. Spørgsmålet behandles med diskrepans i *Danske adelige Gravsten*, idet året 1579 fremgår af hovedteksten, mens katalogteksten endnu godtager Brockenhuus' dato og omtaler årstallet 1579 som en 'fejlhugning for 1597' og hele indskriften som en mulig tilføjelse fra dette år. *Jensen 1951-53* (note 104), II, 90, kat. nr. 711. Jf. også *Trap 5. udg.* (note 22), XII, 376.

Fig. 66. Krucifiks, o. 1900, forsølvet metal (s. 5856). Foto Arnold Mikkelsen 2019. – *Crucifix, c. 1900, silver-plated metal.*

[111] Der er intet belæg for, at Vilhelm Oldeland skulle være begravet i Ejlby Kirke, som anført i *Dansk Adels Aarbog* 1907, 325 og *Trap 5. udg.* (note 22), XII, 366. Det samme gælder L. S. Vedel Simonsens antagelse om, at Hilleborg Daa lod hans lig flytte fra Vejle til Ejlby. RAO. *Vedel Simonsens samlinger*. Skovby Hrd. og *Vedel Simonsen 1845-46* (note 71), 4. hft., 91.

[112] Jf. foto af M. Mackeprang 1903 i NM.

[113] *Rasmussen og Riising 1995* (note 15), 283-284; *Abildgaard* II, 14. Jf. også Poul Grinder-Hansen, *Søren Abildgaard (1718-1791). Fortiden på tegnebrættet*, Kbh. 2010, nr. 351.

[114] *Engelstoft* (note 65), 99-100.

[115] *Rasmussen og Riising 1995* (note 15), 264. Jf. også kirkens regnskabsbog, hvor sognepræsten i egenskab af kirkeværge var til stede ved regnskabsaflæggelsen 25. jan. 1591, men er omtalt 19. apr. 1592 som 'salig hr. Anders'. RAO. *Ejlby sogn*. Kirkergsk. 1577-1664.

[116] Der er tale om to verselinjer i elegiske distika, hvis ordlyd kendes fra et epigram citeret(?) af Nicolaus Selneccer 1569, en anden version kendes fra den tyske digter Johannes Stigelius (1515-62).

[117] *Danske Atlas* (note 72),VI, 1774, 619.

[118] Jf. RAO. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1655 ff.

[119] Følgende anføres i kirkebøgerne 'nedsat' eller begravet i kirken: sognepræst Rasmus Madsen Kværndrup (†1691) og sønnerne, sognepræst Lauritz Rasmussen Thrane (†1692) og Mads Rasmussen Thrane (†1692), samt svigerinden Ursula Clausdatter (†1690); sognepræst Erik Jacobsen Hvid (†1728) og dennes børn Jacob Erich Hvid (†1699), Hedevig Sophia Hvid (†1704), Margretha Hedevig Hvid (†1730). Sognepræst Hans Eriksen Hvid (†1778) blev formentlig også begravet i kirken ligesom den efterfølgende søn Erik Hansen Hvid Arensbach (†1798). Også degnene Jens Pedersen (†1689) og Thomas Nielsen Wiborg (†1710) begravedes i kirken, førstnævnte udtrykkeligt med kirkeejerens tilladelse. RAO. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1655 ff.

[120] Forespørgsler fra stiftet 1812-13 vedrørende begravelser i kirkerne blev tilsyneladende ikke besvaret skriftligt af sognepræsten. RAO. *Provstiark*. Korrespondance 1807-37.

[121] Suppleret efter RAO. *Pastoratsark*. Ministerialbog 1655 ff.

Fig. 67. Kirkens indre set mod vest. Foto M. Mackeprang 1903. – *Church interior looking west*.

EJLBY CHURCH

The church is built on fairly even ground and has a central location in the village as well as in the small parish.

The parish is mentioned earliest in 1369 in connection with a mortgage, while the church is mentioned in 1528-29. The patron saint of the church may have been Ursula, who was depicted in a medieval †altarpiece. The church acquired Melby (p. 5871) as an annexe as early as the Catholic era. With the Reformation at the latest the church passed into the ownership of the Crown. In 1687 the diocesan officer Helmut Otto von Winterfeldt of Jerstrup (1617-94) was granted the advowson. The church belonged to the manor of Jerstrup until 1804, when the manor and its churches were incorporated in the Gyldensteen manor. From there the church passed into freehold in 1912.

The main entrance to the churchyard (fig. 4) in the north west is a Late Medieval gate of brick.

Building. The Romanesque church consists of a nave and a narrower chancel with an †apse. †Apse, chancel and the easternmost part of the nave (figs. 1 and 5) were built in granite ashlars over a double footing (figs. 6 and 8); an upper part has beading and concave moulding over a groove and a lower part with chamfering. Several rounded footing ashlars from the apse were reused beneath the relevant chancel gable (cf. fig. 8). On the eastern corners of the chancel and the northeastern corner of the nave there are profiled heads on the upper footing element. The fourth head, which was presumably originally on the southwestern corner of the nave, is now located on the east gable of the chancel (figs. 9-12). The original location of the door in the south has been preserved, although the door opening has been renewed, and the door location in the north can be seen both externally and internally by the western window of the nave (figs. 5 and 13). Both the chancel and the nave interior are in raw fieldstone and originally had a flat ceiling. In the Late Middle Ages chancel and nave were both given built-in vaults, the south door was entirely rebuilt, a porch was built outside the south door of the nave, and a tower in the west, while the apse was demolished. In connection with the planning of the chancel vaulting, the vaulting of the apse arch and the whole chancel arch wall must have been rebuilt at the same time, as ledges were established for the east and west vault severies. Similarly, vault ledges were established on the western side of the chancel arch wall for the easternmost vault severy of the nave. The chancel arch was rebuilt into a wide, pointed-arched opening with half-brick arches on the eastern side and brick-and-a-half arches on the western side. A porch was built outside the south door. In the south gable there is a segmentally arched door with signs of later changes. A low tower in the west (figs. 5 and 18), as wide as the nave, but very short in the east-west axis, rises in three storeys and now ends above in a hipped roof with a north-south ridge. According to Bishop Jacob Madsen in 1590 the tower was at that time 'built up as tall as the church and then timbered with 4 gables bricked on to it...". The tower interior now opens up towards the nave with a pointed-arched opening tilted at abutment height. Its present form was presumably arrived at c. 1929. The interior, which is now divided into an eastern and western part by a wall, has ledging for a planned but never installed vault (fig. 20). The intermediate floor has no openings except a segmentally arched bevelled opening on the east of the south side, which was presumably an overdoor, to which there was access by a free-standing stairway.

On the north and west side the belfry floor has respectively two circular recesses, above these on the east and west side strut-formed belfry lights and on the north and south side just one. The †apse must have been demolished before 1590,

when Bishop Jacob Madsen does not mention an apse in his inspection for that year, and none appears in his sketch.

Furnishings. The oldest item in the church is a small Romanesque ⋆(†)crucifix group in walrus tusk from the 1100s (figs. 34-37), found in 1897 when the chancel floor was dug up and now in the National Museum. It is considered a Scandinavian work, and according to the German art historian Adolph Goldschmidt originally took the form of a circular cross. The Romanesque font with vine ornamentation (fig. 46) presumably originally comes like the fonts in the neighbouring churches Melby (p. 5906) and Særslev (p. 5964) from Djursland. While none of the Late Medieval furnishings have been preserved, the church has examples of Renaissance ornamentation in flat relief – a Communion table panel with arcades from c. 1600 (fig. 33) and a pulpit with the carved dating 1609 (figs. 52-53). A door lock from c. 1632 (fig. 55) is re-used on a younger door panel. The altar candlesticks (fig. 44) were presumably acquired c. 1635, the smooth baptismal dish (fig. 51) perhaps c. 1700. The Communion set (fig. 42) was made in 1763 by the Odense goldsmith Rasmus Rasmussen Møller, who also supplied the Communion set for the sick from 1789 (fig. 43). The altarpiece from 1781 (figs. 38-40) is one of the Funen painter Niels Poulsen Dahlin's characteristic illusionistic panel paintings in the Rococo style. The poor box from the 1800s is of a type known from other Gyldensteen churches of the time. The bell (fig. 56) was cast in 1830 by I. C. & H. Gamst, Copenhagen. The Communion table was presumably built in 1863. In addition there is a wafer box of porcelain from 1877, an altar jug (now baptismal jug) in pewter (fig. 64) supplied in 1882 by Arendal Høy, Copenhagen, a wine skimmer (1887) from Lars Rasmus Rasmussen in Bogense and an altar rail from 1897. A small, cast crucifix (fig. 66) must be from around 1900. The pews, hymn boards and the oldest board listing parsons (no. 1) are from 1930 and designed by the architect Knud Lehn Petersen; a seven-branched candelabrum was acquired at the same time. Two chandeliers from 1952 were made by the firm Knud Eibye, Odense. The tower clock was set up in 1978. The organ with four stops was built in 1979 by Bruno Christensen & Sønner, Terkelsbøl.

Sepulchral monuments. A figured stone (figs. 57-58) of light grey limestone for Hilleborg Daa (†1612), her husband Wilhelm Oldeland of Vejlegård (†1566) and her sister, Miss Anne Daa (†1579) was carved c. 1579. It has been attributed to the 'Odense Copyist'. There is also a smaller stone (fig. 59) for the parson Anders Rasmussen (c. 1536-92).